

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií
Antropologická studia

Bc. Eliška Skládalová

Tematizace člověka v díle Rudolfa Iny Malého

Diplomová práce

Praha 2023

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Chavalka, Ph.D

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 5. května 2023

Eliška Skládalová

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Jakobovi Chavalkovi, Ph.D. za veškerou trpělivost.

Abstrakt:

Práce se věnuje dílu českého spisovatele, myslitele, diplomata a Rudolfa Iny Malého. Za cíl si klade tematizovat, jakým způsobem je v autorových dílech pojmán člověk, jak Malý rozumí duchovní krizi člověka a jak se s ní vyrovnává, jaká alternativní řešení navrhuje. Práce přitom přibližuje a reflektuje myšlenkový vývoj Rudolfa Iny Malého. V závěru je prostor také věnován konfrontaci s filozofy Emanuelem Rádlem a Emilem Svobodou.

Klíčová slova: Rudolf Ina Malý, fašismus, demokracie, Ježíš, člověk, Emil Svoboda.

Abstract:

The thesis deals with the work of the Czech writer, philosopher and diplomat Rudolf Ina Malý. The aim of the study is to analyze how a man is conceived in the author's work, how Malý understands the spiritual crisis of man and how he copes with it, and what alternative solutions he proposes. In doing so, the work presents and reflects on the development of Rudolf Ina Malý's thoughts. A chapter is also devoted to a confrontation with the philosophers Emanuel Rádl and Emil Svoboda.

Keywords: Rudolf Ina Malý, fascism, democracy, Jesus, man, Emil Svoboda.

Obsah

I.	Úvod.....	1
II.	Myslitelské počátky.....	3
1.	Nicolas Malebranche.....	3
2.	Předválečná léta.....	8
III.	Východiska filosofie R. I. Malého	11
1.	Bůh	11
2.	Rozumocit a svobodná vůle člověka	15
3.	<i>Víra</i> , náboženství a Kristův realismus. Tendence k ‚vyššímu‘ základem lidství	21
IV.	První reflexe duchovní krize člověka – období první světové války a období meziválečné.....	32
V.	Světlo v tmách a kříž	42
1.	Cesta k Římu	42
2.	Mechanická demokracie: sendvič, antikrist.....	44
3.	Kvalitativní demokracie	48
4.	Fašismus	50
VI.	Kritika nacismu a bolševismu	54
VII.	Marxismus a socialismus.....	56
VIII.	Národ a stát, reflexe myšlení Malého od druhé poloviny 30. let.....	58
IX.	Dodatek – Emanuel Rádl a Emil Svoboda	60
X.	Závěr.....	66
	Literatura	67

I. Úvod

Říci, že Rudolf Ina Malý (1889-1965) byl komplikovaným myslitelem i člověkem, lze jistě bez nadsázky. Vzpomínán však stále zůstává zejména v souvislosti s fašismem, v němž společně s katolickou církví spatřoval budoucnost Evropy. K příklonu k fašismu (a katolické církvi) však došlo až během jeho pracovního pobytu v Římě (1927–1929), kam byl vyslán ministerstvem zahraničí jako legační rada, a kde žil společně se svou ženou Inou a tehdy malou dcerou Bohdanou. Knize *Kříž nad Evropou* (1935), která je hlavní nositelkou těchto myšlenek, však předchází díla, která jsou naplněna zcela jiným duchem. Tento přechod ale nelze přísně chápat jako *absolutní* myšlenkový převrat a re-formulaci veškerých východisek. Jak doufám bude na následujících stranách dostatečně prokázáno, a nyní zatím pouze naznačeno, Malý byl myslitelem, jehož základní východiska a požadavky zůstávají ve svých principech stejné, mění se však artikulace jejich vyjádření. Zároveň je nutné hned na úvod vzpomenout, že Malý, až na naprosté výjimky, nepodává žádnou revizi svých předchozích myšlenek či je tam, kde to jde, asimiluje s nově přijatým ‚světonázorem‘.

Malý se ve své filozofii obrací zády k německému idealismu. Kantovská a fichteovská tradice byla Malému ‚subjektivistickým rozumkářstvím‘ a pochopení nenašel ani pro Hegelovu dialektiku. Žáku Hegelovu Marxovi a vůbec důkladné kritice marxismu a socialismu Malý věnoval svou poslední za svého života vydanou knihu (*Marx a Řím ve světle živé skutečnosti*, 1939). Stavě se proti materialismu, positivismu, pragmatismu, ale především scholastice, nachází svou oporu v Malebranchově racionalismu a realismu. Malebranche byl však tehdy pro Malého až příliš ovlivněn katolickou dogmatikou, zatímco Malý v období, kdy kniha vznikla, smýšlel protikatolicky. Absolutní realismus, který stojí v centru Malého filozofie, zakládá na křesťanské metafyzice, na Kristově evangeliu. Proti duchovní krizi, o které Malý psal již od raných dvacátých let a jíž ponejvíce tematizoval v *Kříži nad Evropou*, stavěl své pojetí takřikajíc kvalitativní demokracie. Prosazení kvalitativní demokracie spatřoval v italském fašismu. Silně kritický postoj Malý zaujímal k německému nacismu, proto je přinejmenším překvapivé, že spojení fašismu s nacismem nikde později nerefletoval. Resignaci na pozdější reflexi svých dřívějších názorů lze vysvětlit jeho stažením do ústraní, ke kterému došlo po druhé světové válce.

Tato práce si neklade za cíl *všeobsáhnout* veškerou filozofii tohoto českého myslitele, ale na jejím pozadí pojednat, jakým způsobem se v jeho myšlení ukazuje člověk. V tomto ohledu bude takřikajíc odrazovým můstkem pro další možná bádání nejen v rámci filozofie R. I. Malého, ale i dalších filozofů a témat, jimž dosud nebylo věnováno tolik pozornosti. V Malého filozofickém systému, který je sice v lecčems neúplný a v lecčems naopak velmi bohatý, zaujímá *člověk* přední místo. To zejména proto, že se Malému povedlo ukázat, že opravdové křesťanství je silně *realistické*, spjaté toliko s životem. Člověk v něm není *pasivní* bytostí, ale bytostí aktivně *působící*, tvořící a poznávající! Se zřetelem na Malého tvůrčí vývoj si budeme všimát i změn, ke kterým v jeho dílech došlo, a ukážeme, v čem shledával hlavní příčiny *duchovní* krize člověka a ovšem také i to, jaká spatřoval řešení.

Práce je rozdělena do devíti tematických okruhů, které zároveň korespondují s myšlenkovým vývojem Malého. Poslední tematický okruh je věnován filozofům Emilu Svobodovi a Emanuelu Rádlovi.

II. Myslitelské počátky

1. Nicolas Malebranche

Knihou s názvem *Svět v Bohu* (1922) zaujímá v kontextu tvorby Rudolfa Iny Malého zvláštní místo. To především proto, že nejde jen o prostě výkladovou publikaci, ale jak sám Malý uznává o „tendenční monografii“. Malý byl Malebranchem ve své filozofii zásadně ovlivněn (ponejvíce se Malebranchův vliv ukazuje v knize *Posvěcení života*, 1924). Malý, stavě se proti scholastické tradici, idealismu a pozdějšímu romantismu, spatřoval v Malebranchovi myslitele, jehož filozofické principy jsou časem nepodmíněné a v Malého době ovšem také nanejvýše aktuální. O tom, jaký význam sám knize přisuzoval svědčí i to, že ji věnoval svému příteli F. X. Šaldovi.¹ Malý Malebranche považoval za filozofa „síly a svobody ducha“² a to má s Šaldou společné: „...je-li fasím Šaldova mnohotvarného růstu co společného, je to zajisté především jeho boj za básnickou svobodu, za svobodu ducha.“³ Následující řádky si kladou za svůj cíl alespoň v základních rysech, jelikož se k Malebranchovi budeme vracet ještě dále, načrtnout, v čem se Malý s tímto francouzským filosofem sbíhá.

Samotnou svou knihu uvozuje jako „obranu skutečného klasicismu“⁴ – tradice platonsko – karteziánské. Tak, jak jej Malý chápal a v jakém světle se snaží Malebranchovu filozofii představovat, klasicismus je ve své podstatě realismem, ačkoli, jak sám v závěru knihy dodává, Malebranche byl synem své doby a „je třeba jítí dál – k větší síle, svobodě a

---

¹ „Připisuji vroucímu básníku F. X. Šaldovi. Dávnému ctiteli klasické Francie, jenž nyní sice velmi miluje spíše jistou část naší nejmladší přítomnosti – ale ani při tom nezapomíná na otázky nepomíjivé.“ Předmluva, MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche) : tendenční monografie*. V Praze: Fr. Borový, 1922.

² MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche) : tendenční monografie*. V Praze: Fr. Borový, 1922, s. 10.

³ Tamtéž, s. 10.

⁴ Malý, jenž knihu věnoval Šaldovi, se k němu odkazuje i zde. Doplňuji citací z Šaldova článku Slůvko o pravém klasicismu: „V tom jest právě podstata pravého klasicismu a ne suchého akademismu, za něž bývá tak často zaměňován: aby zákon a svoboda nerozpadli se člověku ve svár a rozpor. A žádá ducha opravdu silného, aby této katastrofě zabránil. Klasicism, pravý klasicism, jest překonání životní tříště a životního sváru silnými. ŠALDA, František Xaver. Slůvko o pravém klasicismu. *Tribuna*. Praha, 1922, roč. 4, č. 283, s. 3

jasu ducha.“⁵ Kartesiánský dualismus tak, jak jej Malebranche rozvinul, podle Malého jen teprve otevřel a zpřístupnil cestu k možnosti poznání skutečnosti. Dualita duše a těla, ducha a hmoty, se u Malebranche ukazují vždy v závislosti na své příčině, totiž na Bohu. V Bohu jest celý svět.⁶

Malý uvažuje, že Malebranche vykročil správnou cestou i v noetice. Rozum, který je u Malebranche základním principem lidského poznání a vůbec ‚veškerá filosofická podstata jeho názorů o lidském poznání‘, se podle Malého správně vymaňují nejen z tradice jeho doby, ale také z filosofie moderní doby, kterou má obecně Malý za protirozumovou.⁷ Malý, který zde kráčí ve stopách Malebranchových⁸, chápe rozum ve smyslu metafysického rozumu schopného poznávat objektivní pravdu i jako dar daný každé lidské bytosti *milostí* Boží. V souladu s Malebranchem dodává: „Malebranchovi nic nebylo větším, krásnějším a hrdinštějším nad to, poslouchati Boha, a to znamená: jíti věrně za rozumem, umět rozlišovat světlo pravdy od tmy bludů, žítí podle vůle boží, shodovat se s přirozeným řádem skutečnosti...“⁹ Nezkalený rozum je pak dle Malého schopen poznávat objektivních pravd.¹⁰ „Chceme-li se vystříhati omylu, musíme především uměti přesně rozlišovati mezi svými

---

⁵ MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 167.

⁶ Malý ve své knize konfrontoval Malebranche se spinozovským panteismem. „Spinozu (1632 – 1677) – jehož filosofické soustavy přímo se děsil, pokládaje ji za vyložené neznabožství – Malebranche dokonce ani neváhal důsledně nazývat: misérable (ubohým, bídným)“. Tamtéž, s. 38. Spinoza, který ‚učinil celý svět svým Bohem‘, pro Malebranche zůstal *ateistou*. MALEBRANCHE, Nicolas. *Dialogues on Metaphysics and Religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. s. 138. Panteismus, jak si Malý všiml, byl u Malebranche považován za zcela nesmyslný. „Je-li Bůh bytost nekonečně dokonalá – jako že jest – jak možno věřiti, že všechny stvořené bytosti jsou jenom částmi nebo proměnami Božstva? Což je nějaká dokonalost býti ve svých proměnách nebo částech nespravedlivý, nešťastný, nesmyslný, bezbožný?“ Tamtéž, s. 150., srov. MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 39.

⁷ MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 87.

⁸ Malebranche vychází z Aurelia Augustina, který lidského ducha staví mezi Boha a tělo. Jako takový (a jen jako takový) je schopen nahlížet (ve svém spojení s Bohem) ‚neproměnnou pravdu‘. MALEBRANCHE, Nicolas. *Hledání pravdy, v němž se pojednává o přirozenosti lidského ducha a o tom, jak ho máme užívat, abychom se vyhnuli omylu ve vědách. 1. díl*. Přeložil Martin VRABEC, přeložil Václav ZAJÍC. Praha: Togga, spol. s r.o. ve spolupráci s Univerzitou Karlovou, Fakultou humanitních studií, 2017. s. 4.

⁹ MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 9.

¹⁰ Tamtéž, s. 99.

smyslovými vjemy, představami a čistými myšlenkami; čili, že musíme umět užívatí svých jednotlivých duševních schopností jenom k čemu se hodí, jenom k čemu jsou určeny a neužívatí ani svých vjemů a představ k odkrývání čistých objektivních pravd, jež smysly a obraznost vždy jenom popletou, ani pouhých myšlenek rozumových k odhadování vztahů, jež mají vnější věci k našemu tělu, a pro něž tyto myšlenky nemají dosti šíře a měnivé pružnosti.¹¹ Člověk se podle Malebranche má umět vyvarovat omylů a klamů. Samy smysly mají poučovat o vztahu okolních těles k tělu, mají sloužit k zachování života, ale „...musíme jimi naprosto opovrhovat, pokud se pokouší podmanit si ducha.“¹² Podobně i nad obrazností¹³ musí bdít rozum. Malý obraznost komentuje se slovy, že Malebranche přikládal příliš silné obraznosti za vinu pověry: a uvádí Malebranchův příklad pastýře, který při večeři (posilněn vínem, které u Malebranche má na obraznost vliv) vypráví příhody z čarodějnického sabatu, přičemž, rodina naslouchá a vyprávění věří, příběh zanechává obraznost ostatních posílenou, zvláště, pokud je vyprávěn častěji, až nakonec má také představu, že se účastnila čarodějnického setkání.¹⁴ Malý k tomu dodává následující: „Dnes, ovšem, v čarodějnice a podobné nestvůry již sice mnoho se nevěří; ale zato jsou v módě zase sedánky spiritistické i jiné pověry, při nichž obraznost a její klamy jistě často hraje nemenší roli.“¹⁵

Jádro realismu spatřuje Malý v Malebranchově noetice. Vnější svět¹⁶ poznáváme pomocí idejí, které jsou věčně v Bohu.¹⁷ Malebranche po kritice možných původů idejí

---

¹¹ Tamtéž.

¹² MALEBRANCHE, Nicolas. *Hledání pravdy, v němž se pojednává o přirozenosti lidského ducha a o tom, jak ho máme užívat, abychom se vyhnuli omylu ve vědách. 1. díl*. Přeložil Martin VRABEC, přeložil Václav ZAJÍC. Praha: Togga, spol. s r.o. ve spolupráci s Univerzitou Karlovou, Fakultou humanitních studií, 2017. s. 154.

¹³ Podle Malebranche spočívá v síle duše, která si vytváří obrazy předmětů tak, že je vtiskuje do vláken mozku. Čím zřetelnější jsou otisky životních duchů (u Malebranche nejjemnější části krve proudící tepnami), tím zřetelněji si je bude duše představovat. Tamtéž, s. 161. Srov. MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 99, 100.

¹⁴ Tamtéž, s. 103. MALEBRANCHE, Nicolas. *Hledání pravdy, v němž se pojednává o přirozenosti lidského ducha a o tom, jak ho máme užívat, abychom se vyhnuli omylu ve vědách. 1. díl*. Přeložil Martin VRABEC, přeložil Václav ZAJÍC. Praha: Togga, spol. s r.o. ve spolupráci s Univerzitou Karlovou, Fakultou humanitních studií, 2017. s. 323.

¹⁵ MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 103.

¹⁶ Výjimkou je poznávání Boha – toho poznáváme přímo, náš duch je s ním spojen ‚jako část s celkem‘. Tamtéž, s. 117.

dochází k přesvědčení, že ideje duch nedostává odnikud, ani si je duše nevytváří, není jejich nositelem ani je v sobě nevidí. Jak Malý napsal „nejsme si sami svým světlem.“¹⁸ Tím je Bůh. Všechny věci nahlížíme v Bohu. Malebranchův realismus podle Malého spočívá především a právě v přesvědčení, že duch může správně poznávat vnější svět, a tak může činit jen pokud zná příčinu omylnosti a dokáže se jí vyvarovat. Malý dodává: „Správně se dívej a správně uvidíš! Napni pozornost, zbav se omylů, zbav se předsudků!“¹⁹

Ferdinand Pelikán ve svém článku nazval Malého právoplatně *malebranchovcem*.²⁰ Malý se nikdy nepustil do díla, ve kterém by soustavně a systematicky projednával své noetické principy či učinil pokus vytvořit vlastní filozofický systém typu Malebranchova či Heideggerova. Jeho „malebranchovství“ vychází z velmi volného přijetí principů Malebranchova (a tím Augustinova) systému s důrazem na oddělení a kritiku Malebranchova tíhnutí ke katolické církvi. Je nutné ale vzít v potaz, že kniha *Svět v Bohu* vznikla zkraje dvacátých let a Malý neprovedl žádnou revizi svých východisek později, kdy se k římskokatolické církvi přiklonil.²¹ Zásadním principem, na kterém Malý, jak bude ještě dále rozvedeno, zakládá, je svobodná vůle. Malý vyzdvihoval Malebranchovo pojetí mravní svobody v kontrastu se spinozovskou „božskou přírodní nutností“²² či Bergsonovým nepřesným pojetím osobní svobody, jejíž důsledky podle Malého vedou k mechanické *samovolnosti*.²³ „Ano, Bůh je zdrojem všeho našeho poznání, jedině Bůh jest oním „světlem,

---

¹⁷ Malý dodává, že Malebranchovy ideje jsou ve věcech skutečně a dříve, nežli jsme je začali vnímat. „Ideje mu jsou věčné a neměnné vzory neboli pratytypy stvořených věcí, jsou vzory neb představy boží, jež na rozdíl od příslušných věcí stvořených (které představují) - věčně tkví v boží moudrosti. Jsou skutečnost, jak se jeví Bohu. A z toho pak právě, že věci vlastně nepoznáváme přímo, nýbrž prostřednictvím ideí, jakož i z toho, že tyto ideje jsou věčné v Bohu – vyplynula Malebranchovi slavná věta, že „všecky věci zříme v Bohu.“ MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 117.

¹⁸ Tamtéž, s. 121.

¹⁹ Tamtéž, s. 123.

²⁰ PELIKÁN, Ferdinand. *Fikcionalism novověké filosofie zvláště u Humea a Kanta*. V Praze: Fr. Borový, 1928, s. 25.

²¹ O jeho příklonu k římskokatolické církvi bude ještě řeč, zatím jen stručně doplním, že k ní došlo koncem dvacátých let během cesty do Itálie.

²² MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 131.

²³ MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnými očima: studie o různých věrách filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti*. Praha: Srdce, 1920, s. 80. Malý o Herni Bergsonovi napsal a poprvé v r. 1912 v *České mysli* vydal stať o

keré nás osvěcuje‘ – avšak my tohoto osvícení nenabýváme a nepodržujeme bez svého přičinění. Bůh nám poznání umožňuje, bez Něho bychom poznání vůbec nebyli schopni; ale, všimněte si, již stupeň správnosti našeho poznání velmi závisí na naší – pozornosti! Poznání, zkrátka, musíme předně vůbec chtít, a za druhé: co nejpozorněji se musíme snažit, aby naše poznání bylo co nejsprávnější. Hledání pravdy, tož vůle k pravdě a pozornost – jsou zcela naším svobodným dílem.“²⁴ Na svobodné vůli stojí řečeno s Malým celá křesťanská nauka o ctnostech a osobní mravnosti.

Kritiku Malebranchova systému Malý opírá především o to, že Malebranche až příliš vychází z kartesianismu a augustinské teologie, nikoli z evangelií. Malebranche „přece jenom ještě příliš odlučoval smysly, vášně a vůbec všechn tělesný život od duše; a učinil z člověka bytost abstraktnější i nezemštější než zdrávo. Povznesl jej sice vysoko nad přírodu a vnukl mu horoucí smysl pro velikost a krásu povšechných obrysů božího řádu, ale při tom zároveň též příliš velehorský zředit atmosféru, takže v ní každodenně dýchat jest možno jenom nemnohým. Sám Malebranche pak v této výši (...) pozbyl leccčehos ze živého vztahu k některým – možná ‚podružným‘ a ‚příliš pozemským‘, proto však nikoli méně lidským – součástem našeho osudu.“²⁵ Zde je nutné jen zatím krátce vysvětlit, že Malý v době, kdy kniha vznikla, považoval katolickou církev za směs sice původního opravdového křesťanství, na kterou se však naroubovaly anticko – pohanské zvyky *úpadkové doby*²⁶, které křesťanství odtrhly od své pravé podstaty. To vše se u Malebranche projevilo mimo jiné jeho vztahem k umění i vědám, kterým vytýkal (s výjimkou matematiky a geometrie) že otupují ducha. K tomu Malý dodává, že naopak je třeba vědy – ovšem *dobré* vědy, která povede k poznání Boha – i umění, které je u Malého spoluprací na Stvořitelově díle.²⁷

Bergsonově *Vývoji tvořivém* (1907). Následovaly další články, jejichž podstatně zkrácená verze vyšla i knižně (*Jasnýma očima*, 1920). Bergson byl pro Malého jistě zajímavou osobností, kterou ovšem stavěl často do kontrastu s Malebranchem a Bossuetem. Malého kritika Bergsonova filozofického systému ústí vlastně do jednoho bodu: Bůh je nestálé neustále se vyvíjející abstraktum. Podle Malého Bergson zaměnil duchovní božskou působivost za rozvoj Boha v přírodě. Tamtéž, s. 72.

²⁴ MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 132.

²⁵ Tamtéž, s. 150, 151.

²⁶ Pokud Malý hovoří o úpadkové době, myslí jí pozdní helénismus, a především o císařské období Říma, kdy se formovala římskokatolická dogmatika.

²⁷ Tamtéž, s. 153, 154.

Filozof Ferdinand Pelikán na adresu Malého dodává, že je to však jen mírná kritika ‚trhliny‘ v Malebranchově systému a dodává přitom: pokud Malebranche přijímá, že Bůh je podmínkou našich smyslů, pak my sami nemusíme poznávat ničeho, neboť Bůh jako tvůrce všech zákonů vykonává vše, čeho my potřebujeme, a to bez nás a našich úvah. „Viděti ve smyslech mechanické zařízení dané člověku k tomu, aby jeho rozum mohl uvažovati o Bohu a jen o Bohu, jest naivní názor středověkého theologa.“²⁸

2. Předválečná léta

Již během svých vysokoškolských studií v Praze, kde studoval filozofii, literaturu a dějiny umění, Malý přispíval do různých periodik: mezi nimi například *Čas a Naše doba*.²⁹ Jak sám vzpomíná, byla to i doba, kdy se začal seznamovat s tehdejšími intelektuálními osobnostmi. Mezi ně patřili například myslitelé Emanuel Rádl, František Krejčí, který byl v té době redaktorem *České mysli* a s nímž se setkával v Unionce, i Tomáš G. Masaryk. Malý sám vzpomíná: „Právě jen názory Masarykovy a jeho nejbližších druhů jsem pokládal za podněty k realismu; u většiny jeho jiných stoupců a žáků jsem psal označení „realismus“ s uvozovkami. Všude bylo více akademického naturalismu a positivismu než skutečného realismu.“³⁰ Masarykův realismus a odpor vůči *upřílišněnému* historismu, který „popisoval přírodní vývoj věcí tak, jako by na něm byl člověk účasten jen jako divák“³¹ a vůči kterému se Masaryk stavěl s dodatkem „napřed věci a pak vývoj“³², Malý sám ve svých dílech rozvíjel. Realismu, tak jak jej Malý pojímal, jakožto principu jeho filosofie vůbec, se budeme věnovat na dalších stránkách. Zde jen doplníme, že si byl v tomto směru blízký s *pozdním* F. X.

---

²⁸ PELIKÁN, Ferdinand. *Fikcionalism novověké filosofie zvláště u Humea a Kanta*. V Praze: Fr. Borový, 1928, s. 25.

²⁹ Některé z těchto článků následně vydal ve více či méně pozměněné podobě v knize *Jasnýma očima* (1920).

³⁰ MALÝ, Rudolf Ina. *S F.X. Šaldou tehdy a nyní: dopisy, dílo, evokace*. Čáslav: Třiatřicet, 2021. s. 75.

³¹ RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie, II: Novověk*. Praha: Votobia, 1999, s. 514.

³² MASARYK, Tomáš Garrigue. *Otázka sociální: základy marxismu filosofické a sociologické*. Svazek první. Praha: Čin, 1946, s. 103.

Šaldou³³, se kterým se seznámil, když bylo Šaldovi šestačtyřicet let. Šalda během svého života prošel bohatým tvůrčím vývojem, který Malý ve vzpomínkách označuje jako ‚cestu k sobě‘.³⁴ Je zajímavé si povšimnout, že pro Malého ‚cesta k sobě‘ byla Šaldovou cestou od ‚romantismu‘ k realismu. Tehdy se Malý se Šaldou shodl nejlépe. Šaldův odpor k pozitivismu a kvietismu Malý přijímal a rozvíjel.

Šalda o Masarykovi píše „Masaryk uznává nekonečnou cenu každé duše lidské – přejímá tento ideový výtěžek křesťanství a jeho názoru světového. Tj. vlastní smysl jeho demokratismu: otevření zástupům brány k životu věčnému.“³⁵ Takhle vnímá Masaryka i Malý. Jeho úvahy o demokracii se sice (a především v pozdější tvorbě), jak bude ukázáno, týkají především tzv. demokracie *mechanické* v protikladu k demokracii *kvalitativní*. S Malým ovšem řečeno: ‚princip demokracie v krizi není‘. Ve své pozdější eseji *Filosof- „tatiček“* chválí Masarykovu ‚stálou kritičnost‘ a to, že ‚nepodléhá citu‘.³⁶ Doplníme, že poněkud zvláštním se Malého příklon k Masarykovi v této době může zdát v kontrastu s jeho pozdější knihou *Kříž nad Evropou* (1935), kde vyložení Masarykova programu je přinejmenším nevystihnuto.

Články, které Malý stihl napsat ještě před válkou, jsou především filosofickými úvahami o katolickém modernismu, vitalismu, mechanismu a taktéž o filozofii Henriho Bergsona. Již v nich se ovšem ukazuje, jakým směrem se tehdy velmi mladý Malý bude později ubírat. V eseji *Nynější obroda zbožnosti ve Francii*³⁷ (1911) se vyjadřuje proti modernismu a pragmatismu. Kritiku zakládá především na tom, že oba jsou směry, které ‚dávají přednost citu a vůli před rozumem‘.³⁸ Citujme alespoň pasáž, která se až programově

---

³³ Osobní seznámení s F. X. Šaldou, kterého podle vlastních slov rád již dříve četl, se odehrálo v r. 1914. Krátce na to Malý začíná přispívat i do Šaldovy *České kultury*. Postupně mezi nimi vzniká přátelský vztah, budovaný na vzájemném porozumění.

³⁴ MALÝ, Rudolf Ina. *S F.X. Šaldou tehdy a nyní: dopisy, dílo, evokace*. Čáslav: Třiatřicet, 2021. s. 223.

³⁵ ŠALDA, František Xaver. Masaryk jako tvůrce kulturní. *Venkov: orgán České strany agrární*. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické. Roč. 13 (1918), č. 299 (21. 12.), s. 2.

³⁶ MALÝ, Rudolf Ina. *Akord motivů náboženských a sociálních*. Praha: Melantrich, 1921, s. 56.

³⁷ Článek je založen na přednášce, kterou Malý proslovl 27. ledna 1914 na schůzi Filosofické jednoty a který taktéž později v r. 1920 vyšel v mírně upravené podobě jako jeden z příspěvků v knize *Jasnýma očima*.

³⁸ MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnýma očima: studie o různých věrách filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti*. Praha: Srdce, 1920, s. 26.

ukazuje jako předeslání Malého důležitého díla *Posvěcení života* (1924): „Kdyby modernisty však býval osvěcoval více Kristus nežli papež a modní filosofie, modernisté nemusili ani zásadně nenáviděti rozum, ani se báti subjektivismu, ani tolik dbáti o své příslušenství k církvi. Světový rozum, jenž u Krista sestává ze tří stránek: z myšlení, lásky svobody, znemožňoval by subjektivism a dával by společnosti, což jejího jest, sám sebou. Církev, ovšem, také ‚hájí práv rozumu‘. Ale její ‚rozum‘, zplozující dogmata, podobá se nejen rozumku filistrů, páchajících lživá abstrakta, jak se domnívali modernisté, nýbrž, podobá se také – a to mnohem větší měrou – rozumu nejhrubších pragmatistů: církev uzná každý výklad, každou pravdu, prokáže-li se ‚prakticky prospěšnou‘, prospěje-li jí hmotně, politicky.“³⁹

---

³⁹ Tamtéž, s. 36.

III. Východiska filosofie R. I. Malého

1. Bůh

V roce 1924 vyšlo Malému jeho snad filozoficky nejucelenější a nejpromyšlenější dílo s názvem *Posvěcení života* a při jeho čtení nelze nezpomenout jednu z posledních vět knihy *Svět v Bohu*: „Je třeba jítí dál – k větší síle, svobodě a jasů ducha. Ale směrem Malebranchovým!“ Malý vyčítal francouzskému filozofovi přílišnou nezemskost, přílišné odloučení duše od tělesného života, což z malebranchovského člověka učinilo bytost poněkud abstraktní. A zde, shrnuv a doplniv hlavní základy a principy své metafyziky, svou vlastní výzvu přijímá a rozvádí. Malý byl křesťanem. V tomto období svého života, jak bude níže ukázáno, stavěl do kontrastu katolickou církev a kristovské křesťanství, které pro něj bylo osvícením rozumocitu a stálo v základech křesťanského realismu. Bůh byl Malému absolutní bytostí, bytostí skutečnou. Malého poměr ke starému antickému idealismu i k idealismu Hegelově je třeba chápat právě v jeho poměru k Bohu a Kristu. Subjektivismus, který byl u Malého idealismu vlastní, v křesťanském realismu ztrácí svůj smysl. Objektivní skutečnost, jejíž garantem je absolutní Bůh, lze do jisté míry poznávat. Bůh je pro Malého první a poslední jistotou. Píše: „nesporno jest pouze, že Bůh jest.“⁴⁰ Je pro něj naprosto evidentní skutečností, a tak i důkazy, které Malý o Jeho jsoucnosti podává, figurují jako *nahlédnutí* pravdy a lze je ukázat na důsledku aktu Stvoření - to jako správné (osvědčené) fungování světa. Bůh stvořil svět založený na neměnném přírodním řádu, na zákonech, které jsou obecně platné. Dodává: zákony zde „byly již dávno před tím, než na ně lidé připadli a do svých formulek si je zachytili. Tyto formulky ovšem časem se mění – ale zákon zůstává. A jestliže ten nebo onen lidský výrobek ve vnějším světě se osvědčuje tak, že docela zřejmě není nesmyslem, neboli: jestliže v tom nebo onom lidském výrobku přírodní zákony, kterých tu člověk užil, opravdu také jednají jak bylo předvídáno – je to jen proto, že v lidských ‚zákonech‘ je aspoň něco pravdy objektivné, je to jen proto, že lidé do svých formulek zachytili aspoň něco z naprosté skutečnosti jak opravdu jest.“⁴¹

---

⁴⁰ MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva*. V Praze: Kritika, 1924, s. 89.

⁴¹ Tamtéž, s. 84.

Bůh je pro Malého natolik součástí objektivně daného světa, nakolik jej stvořil. Malý odmítal veškeré tendence, které by Stvořitele či jakékoli tvůrčí principy vůbec určovaly jako světu imanentní. „Celý náš kulturní vývoj, naše morálka i všechna náboženství jak jsou – jsou možny jenom na základě existence takového božstva, které není s námi totožno. Jelikož součástí Boha nejsme, jelikož jsme jenom jeho omezenými tvory - můžeme sice blouditi, můžeme časem po případě i považovati všechny své vlastnosti za stejnocenné, za stejně božské, můžeme se bludně míti za bohy, může vzniknouti pantheismus i nauka Nietzscheova...abychom však byli božstvem a při tom v sobě rozeznávali mezi dobrem a zlem, mezi vlastnostmi dokonalejšími a špatnějšími – to by byla absurdnost!“

Bergsonův ustavičně tvořící ‚elán vital‘, základní princip života vůbec, Malý považoval za elegantněji nazvaný vitalistický naturalismus. O Bergsonovi Malý psal několikrát, poprvé v r. 1912, kdy v *České mysli* zveřejnil o jeho filozofii stať, a následně se mu věnoval i v knize *Jasnýma očima*. Podle Malého je Bergsonova filozofie ke křesťanskému teismu v takovém poměru jako filozofie Spinozova k Malebranchově. „Bergson nevidí život a všechny věci ve vztahu k Bohu, nýbrž naopak – vidí Boha v životě.“⁴² Dokonce jej staví do jedné řady se Spencerem a s Darwinem když píše, že co se týká pouhého vývoje, tak se od jejich biologického mechanizování liší jen právě elegantnější vírou v elán.⁴³ To, co oceňoval, byl Bergsonův optimismus – lásku k životu - a zdá se, že i snad Bergsonovu nejednoznačnost při řešení dualismu duše a těla, ke které Malý nakonec dodává, že právě zde jest Bergson málo bergsonský, ovšem s dodatkem, že Bergsonova nevíra v materialistickou jednotu duše a těla vychází až příliš z naturalismu, který je charakteristický neláskou k božskému rozumu.⁴⁴ Malý Bergsonovi, ovšem stejně i jiným novým vitalistům jako byl německý biolog a filosof Hans Driesch, vytýkal, že opomíjí tvůrčího Boha jako činitele. Drieschův ‚duchovní činitel‘ entelechie, který je tvůrčí schopností, pozbývá to, co Malý shledává ve filosofii Aristotela. Dle Malého byl u Aristotela tvůrčí princip (‚duše‘) nejen samočinný vývoj života tak, jako u Driesche, ale uskutečnění božského plánu, zákona.⁴⁵ Vitalismus se tak u Malého nedokázal

---

⁴² MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnýma očima: studie o různých věrách filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti*. Praha: Srdce, 1920, s. 72.

⁴³ Tamtéž, s. 74.

⁴⁴ Tamtéž, s. 70, 78.

⁴⁵ MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnýma očima: studie o různých věrách filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti*. Praha: Srdce, 1920, s. 57.

vyčlenit z ‚naturalistického světónázoru mechanistů‘. ‚...svět i jim zase jest jenom – piano, které samo se tvoří a samo na sebe hraje ... leda že ‚tvůrčími‘ nejsou tu již jenom síly fyzikální a chemické, síly molekulární atd., nýbrž i síly životní.“⁴⁶ Je patrné, že u Malého nemohl obstát ani materialismus a *samotný* mechanismus. Zde doplníme, že i Malebranche vycházel z kartesiánského mechanismu, což Malý obhajuje slovy, že teprve on mu dokázal vdechnout ‚pravý filosofický život‘.⁴⁷ Materialismu dle Malého zase i přes veškerou snahu pečlivým rozkladem celku, unikala pravda. ‚Nic Bůh, nic nekonečno, nic duchovní jednota – všechno jsou atomy, pravda vězí na dně rozboru...Kdo za to pak, že se tam nenašlo života, jenž rozbořem unikl?‘⁴⁸

Malý vychází z předpokladu, že Bůh do světa libovolně nezasahuje. Odmítá tak i jeho zasahování v podobě zázraků. ‚Lidská naivnost i tupost je zpravidla náchylna spojovat s pojmem všemohoucího Boha pojem svévolné a libovolné moci, která si kdykoliv může dovolit nějakou nadpřirozenou úchylku od přirozené zákonnosti.“⁴⁹ Malebranche, ovlivněn katolicismem, a jak si Malý správně všímá, v tomto ohledu zcela jasno nemá.⁵⁰ Ukazuje, že zázrak nemusí být ‚překročením všeobecných zákonů, které Bůh ustavil‘.⁵¹ S Malým řečeno, nemusí být projevem svévole a libovolné moci, ale účinkem těchto zákonů, které nám nejsou známy.⁵² Rovnou zde zmíním, že pro Malého není argumentem ani Nový zákon. Kristovo konání zázraků rozlišuje jako dvojí: ‚divy‘, které jsou zázračné, ale byly smyšleny až Kristovými méně ‚moudrými učedníky‘ po jeho smrti, a za druhé takové činy, které podle Malého vlastně ani zázračné nejsou.⁵³

Malý svou jistotu nachází v životní praxi vůbec: ne v tom smyslu, že bychom se o jsoucnosti Boha mohli přesvědčit smysly, ale právě rozumem a jsoucností rozumného člověka

---

⁴⁶ Tamtéž, s. 58.

⁴⁷ MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 112.

⁴⁸ MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnýma očima: studie o různých věřích filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti*. Praha: Srdce, 1920, s. 50.

⁴⁹ Tamtéž, 272.

⁵⁰ Srov. Tamtéž, s. 60.

⁵¹ MALEBRANCHE, Nicolas. *Treatise on nature and grace*. Oxford: Clarendon Press, 1992, s.206.

⁵² MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 60.

⁵³ MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva*. V Praze: Kritika, 1924, s. 274, 276.

vůbec. Odtud také, s Malým řečeno, Boha nelze dokázat, Boha lze vidět.⁵⁴ Stačí správně nahlížet svět kolem sebe. Bůh je podle Malého nanejvýš rozumnou bytostí, která je zároveň původcem našeho rozumu. To má význam hned dvojí: zaprvé to člověka určuje zároveň jako *obdarovaného* rozumem, kterýžto mu byl dán nejvyšším Principem. „...člověk si rozum sám nedal a jistě by nebylo většího nesmyslu jako tvrditi, že ‚slepá osudnost by mohla ploditi bytosti rozumné‘...“⁵⁵ Za druhé, podstata rozumu člověka je stejného řádu jako rozumu Boha. Na této větě stojí pro Malého veškerá noetika. To, co o Bohu můžeme vědět, je, že Bůh je Láska. Boží rozumnost je dle Malého evidentní, osvědčená fungováním světa, ale boží milosrdenství není z vnější poměrů ve světě zřejmé. Co jasné je, je lidská víra v ideál, víra, láska a dobro jsou vyšší hodnoty, než je jejich opak, a že právě ony jsou člověku tolik žádoucí. Zde se poprvé setkáváme s rozumocitem, který bude hlouběji rozveden v jiné kapitole. Zde je možné ho považovat za tendenci, která nás vede konat dobro a rozeznávat pravý smysl a pravou krásu života (s Malým řečeno: pravou skutečnost). „Je to cit silnější než všecko, co máme ve své moci. Je to cit silnější než všechny ostatní pudy, které se honí v našem těle. Je to síla světla, jež nás přemáhá, je to síla nejvyššího štěstí, jež nás vábí, je to lidská láska, je to pocit společenství s duchem světa, je to možnost vymknouti se z temné lidské nicoty ...“⁵⁶ Těmto citům nemohla dát vznik jen náhoda, nicotnost, cosi menšího, než jsou ony samy, ale musel to být Bůh – z toho mu plyne, že Bůh je absolutní láska. Výrazem boží lásky je podle Malého akt stvoření. Ten je zároveň aktem milosti. Bůh nepotřebuje ke své jsoucnosti ničeho jiného. „Nesmírná boží radost z toho, že jest, nesmírná láska ke skutečnosti, radost z vlastní jsoucnosti – toť onen tajemný zdroj, z něhož vytryskl a stále tryská boží tvůrčí akt. Proto nám také Bůh dal rozum a lásku jako má sám: dal nám je, abychom mohli cítit a chápati nádheru jsoucnosti, abychom mohli cítit a chápati, jak je to ohromně krásné: býti.“⁵⁷

---

⁵⁴ Tamtéž, s. 87.

⁵⁵ Tamtéž, s. 86.

⁵⁶ Tamtéž, s. 98.

⁵⁷ Tamtéž, s. 100.

2. Rozumocit a svobodná vůle člověka

V Malého podání je rozum tím, co člověka vyděluje z přírody, ale není zcela samo tím, co zakládá opravdovou *lidskost*. Rozum sice člověka staví and přírodu tak, že dává člověku prostředky k poznání zákonů přírodního řádu, ale sám o sobě nestačí. Fundamentem lidskosti je syntéza rozumu, citu a vůle. Malý užívá pojmů 'rozumocit' a 'rozumovůle'. V této syntéze má primát rozum nad ostatními složkami.

Samotný rozum se v lidské skutečnosti nevyskytuje, je abstrakčním výmyslem a pokud by nebylo citové složky, znamenal by sám o sobě jen kalkulativnost. Cit je zase vždy vázán na nějakou myšlenku nebo představu a obráceně. Bez rozumu by zbyly instinkty, pud a fyziologický život organismu. Samotný cit podle Malého také prahne po štěstí, ale to, co této touze dává smysl a prostředky, je rozum. Ten vymaňuje člověka z omezené animální žádostivosti pudu, udává mu směr, víru v nějaký ideál. Samotný cit sdílíme se zvířaty. Ta podle Malého rozum postrádají, zbývá jim jen pudovost, instinkt, reakce těla a smyslových orgánů na svět kolem. „Všecka naše láska, zbožnost, nadšení, každé naše volní rozhodnutí – připíná se nerozlučně k rozumu. Všecky naše nejvlastnější „city“ jako je láska k bližnímu, jako je radost z některé krásy světa, jako je podiv, nadšení nebo i smutek, když patříme na západ slunce anebo noční oblohu – by vůbec neměly smyslu, nebylo by jich, kdyby našim citům nepředcházely, kdyby naše city nerozlučně nedoprovázel rozum se svými představami a myšlenkami, poznáním, ideály.“⁵⁸ Člověk podle Malého vždy miluje něco z nějakého důvodu, např. pro nějakou vlastnost. Teprve důvod, myšlenka, smysl, dělají z citového vzplanutí nervů to, co Malý označuje jako opravdovou lásku. Malý zde staví samotnou složku citu do jedné roviny s animálním *pocitem*, a je tedy záležitostí přírodní, nikoli lidskou.

V tomto kontextu je zajímavá i jedna z posledních knih spisovatele Karla Klostermanna *Kulturní naléhavost* (1920). Kniha je pestrou úvahou (nejen) o poválečné době a křesťanství, ale v našem kontextu je třeba podotknout, že Klostermann sjednocuje rozum a cit, ovšem s doplněním, že „cit vede člověka i tam, kde rozum přestává býti jeho vůdcem.“⁵⁹ Cit je pro něj to, co je příznačně lidského. Z citu vyšla také láska, kterou v podobě

---

⁵⁸ Tamtéž, s. 113.

⁵⁹ KLOSTERMANN, Karel. *Kulturní naléhavost*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1920, s. 8.

„nejkrásnějšího zákona“ dal lidstvu Kristus.⁶⁰ Odtud také Klostermannova naléhavá výzva, že je nutno cit zušlechťovat! Obě složky ale musí spolupracovat.

Rozumocit se podle Malého u člověka projevuje jako chtění něčeho vyššího, jako touha po radosti z opravdové jsoucnosti, které je individuálním projektem *splývání* s „duchem veškerenstva“ – tedy s touhou být *cosi* více než jen *omezené* a živočišné *já*. Důkazem překročení této omezené animality je pro Malého nesobectví (resp. překonání sobectví, které je výrazem přechodu od stahování se do sebe k lidsky přirozenému tíhnutí k vyššímu celku). Nesobectví je výrazem rozumocitu, který sdílíme s Bohem i všemi ostatními lidmi, a který je zároveň vztahem mezi subjektivním (niterná skutečnost) a objektivním (jako *stvořené* mimo nás). Rozumocit nám dává vystoupit do světa (jako do Bohem daného světořádu) a porozumět mu. Figuruje zde tak jako chtění hledat pravý smysl, pravou jsoucnost.

Význam rozumocitu zůstal podle Malého v moderní filozofii nepochopen. „Rozum je v moderní době čímsi nespolehlivým; je spíše životní škůdce než naše nejvyšší možnost a hlavní síla i dobrodiní: je *cosi*, co od pravých životních zdrojů a cílů nás spíše odvádí nežli k nim přivádí.“⁶¹ Tak Malý rozuměl romantikům 18. a počátku 19. století, jimž se vůle a cit staly „nadrozumovou“ skutečností. „Nietzsche a Schlegel...i David Strauss, Hartmann a Schopenhauer...na jedné straně a Sabatier, Renan, Hugo, Lamartine, Musset, Mallarmé...Emerson, pragmatisti... na druhé straně – jsou jenom různá obměna a různé odstíny téhož směru romantického. Všem jim rozum jest činitel nižší a protivný „samovolnému citu“.“⁶² Kantovský a fichteovský idealismus Malý zcela zavrhoval. Problémem mu bylo samotné pojetí rozumu, který poznává jen „vztah k našemu tělu“.⁶³

Primát má rozum i ve spojení *rozumovůle*. Vůle samotná je podle Malého spíše libovůlí (která je opět záležitostí zvířectva), teprve rozum ji dává směr. „Není možno chtít nic“⁶⁴ píše Malý. Pokud nechceme nic, tak tedy nechceme vůbec. Každá naše snaha má svůj důvod a má své prostředky k dosažení kýženého výsledku: „Před každým naším volným projevem, před každým naším činem nastalo nějaké rozhodnutí; dříve než začala působit

---

⁶⁰ Tamtéž, s. 8

⁶¹ MALÝ, Rudolf Ina. Posvěcení života: myšlenková revize i perspektiva. V Praze: Kritika, 1924, s. 108.

⁶² Tamtéž, s. 106.

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ Tamtéž, s. 115.

„vůle“ – byl tu důvod a cíl, byla tu myšlenka, pozornost, úvaha, byl tu motiv volního jednání.“⁶⁵ Proto je nutné, a pro Malého věru lidské, aby byla vůle společně s rozumem spjata v jeden celek (= rozumovůle). Samotná vůle bez rozumu by byla jen libovůlí. Právě rozum udává vůli směr – stejně jako v rozumocitu velí rozum citu, tak zde velí vůli. Bez rozumu bychom se stali jakýmsi ožvlými stroji, jednajícími pouze mechanicky ze zvyku nebo animálně pudově. Je ale třeba další složky – citu, který by vůlí dokázal pohnout. Absence citu ve vůli by vedla v důsledku k absurditám: „...můžeme také počítat jenom pro počty, můžeme dělat jalové sylogismy, jen abychom dělali sylogismy (...) Ve zdravém případě člověk, namáhá-li se s přepodivnými počty anebo jinou vědou – činí tak pokaždé jenom proto, že hodlá nalézt nějakou pravdu, která by přispěla k lidskému poznání skutečnosti a tím i k lidskému štěstí.“⁶⁶ Fundamentem lidského individuálního chtění (jehož bází jsou zdravý rozumocit a rozumovůle) je jistý rozumový potenciál – řekněme, rozumocitová výbava individua – který nám byl dán Stvořitelem. Individuální chtění, řízené rozumovůlí a rozumocitem, zakládá na jistém potenciálu, který ale není uznáním fatality ve smyslu objektivního chtění dojíti stejného formálního cíle, ale je potenciálem pro rozvíjení svého *sebe sama*, a to v takových možnostech, ke kterým nám Stvořitelem byly dány prostředky. Lidsky universální je nárok chtění absolutna, pravé jsoucnosti, individuálním projektem je přiblížení se k němu tak, jak to jen na základě daru Boha lze. Podobně se to má i s mravním řádem. Východisko je pro obojí v rozumocitu, který dává hodnotit věci nejen podle praktické užitečnosti, ale poznávat ideje dobra a krásy (ve smyslu mravním), které by šly proti užitečnosti, avšak ke kterým nás *náš* rozumocit vede. A vede nás k mravním idejím, které tu jsou (a byly), které mají v jádru stále tentýž trvalý základ, vyplývající z určitých trvalých principů, které jen byly pojímány a vykládány různě. Tento trvalý základ mravního řádu je objektivní pravdou, kterou podle Malého rozumem odhalujeme. To ovšem souvisí s náboženstvím (Ježíšovým křesťanstvím), jelikož teprve v něm byla lidem ukázána pravá cesta k opravdovému jsoucnu a teprve tam je mravouka prostředkem k objektivní pravdě, totiž k Bohu.

Povšimněme si, že u Malého člověk *přirozeně* tíhne k poznání jsoucnu (tj. svět takový jaký ho Bůh stvořil). Člověk je obdarován rozumocitem a rozumovůlí, aby byl schopen k takovému poznání dojít (tzn. přibližovat se, nikoli ovšem splynout se Stvořitelem). Je to

---

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Tamtéž, s. 116.

naplnění nejhlubšího záměru lidské vlastní přirozenosti spočívající na schopnosti člověka vedením a udržení zdravého rozumocitu, pravdivostí, srdečností a nesobeckostí (vše je zároveň východiskem pro kolektivní odpovědnost, která je artikulovaná tím, že každý individuální lidský tvůrčí výraz má být výrazem celého lidského ducha. Musí být v něm metafyziky a etiky).⁶⁷ Jak bylo již naznačeno, pro Malého má člověk vždy svobodnou vůli.⁶⁸ Ve svém pojetí se značně schází s Malebranchem. U Malebranche je to svobodná mravní vůle, *daná* člověku Bohem, bez níž by vůbec poznání nebylo možno, která mu umožňuje milovat různá dobra.⁶⁹ Při svém výkladu Malebranche Malý dodává „...hledání pravdy, tož vůle k pravdě a pozornost – jsou zcela naším svobodným dílem. Pravdu chcítí a hledat – můžeme, ale nemusíme!“⁷⁰ Takto to pojímal i Malý. Podle Malého má člověk svobodnou vůli, totiž vůli vědomou, jelikož ji vede rozum. Člověk není zprvu od přírody určen jako dobrý nebo zlý – ale dokáže dobré a zlé od sebe rozeznávat (pokud nemá rozvrácen rozumocit). Člověk si *vybírá*: ony vlastnosti, které jsou mu dány, které v průběhu života nějak rozvíjí a stvrzuje nebo odmítá volbami, člověka nakonec v nějakém ohledu určují. Kvůli tomu může Malý mluvit o odpovědnosti za své činy. Žádný náš čin není nikdy osudně nutný, není určován jen jednou možností, máme vždy na výběr, jestli jej provedeme. To, jakým způsobem čin provedeme, závisí na rozumocitu. Jak již bylo řečeno, svobodná vůle je díky rozumocitu záležitostí *jen a pouze* člověka. Zvířata, uvržená v pudovost, svobodnou vůli nemají. Malý píše: „*můžeme také jít cestou jinou a mnohem pohodlnější, můžeme jít cestou nejmenšího odporu, můžeme těkat od slasti ke slasti, můžeme pro pohodlí se vyhýbat útrapám, můžeme jít životem jen zcela mechanicky.*“⁷¹ To ale neznamena nic jiného, než že tento způsob života je projevem svobodné vůle, jelikož je to život bytosti nadané rozumocitem, ačkoli by se dalo říci, společně s Malým, že tento rozumocit není zdrav (je rozvrácen, v tomto případě právě podlehnutím svodů slasti). Svobodná vůle v Malého pojetí má vzdorovat pasivitě – v má stále mířit výše, být aktivní a potvrzovat tak svou cestu: „lenost je zlo.“⁷² K tomu, aby člověk

---

⁶⁷ MALÝ, Rudolf Ina. Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii. Moravský Krumlov: Forum, 1925, s. 15.

⁶⁸ Jedná se o mravní svobodnou vůli. Člověk je u Malého determinován světovým přírodním řádem.

⁶⁹ MALEBRANCHE, Nicolas. Treatise on Nature and Grace. Claredon Press: 1992 s. 170.

⁷⁰ MALÝ, Rudolf Ina. Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 132.

⁷¹ Tamtéž, s. 102.

⁷² MALÝ, Rudolf Ina. Živý jas. In: *Kritika*, Praha: Kritika, 1924. s. 70.

dosáhl opravdového štěstí, je třeba pracovitého úsilí (ne pohodlí), je třeba ostražitosti a houževnatosti. Zde znovu narážíme na Malebranche, jehož filozofický systém je aktivizační. Takovýto život vedoucí k radosti z *opravdového jsoucna* je nelehkou cestou, člověk musí aktivně překonávat všechny ‚svody temnot‘, totiž veškeré překážky: jak vnitřní, tedy jakékoli tendence stahující nás k hledání štěstí v požitcích, vášních, lakotě.

Specifický Malebranchův individualismus, který zakládá na tom, že není dvou stejných lidí, kteří by ‚stejně zápasili o zachování své svobody‘, kteří by dokázali stejným způsobem odlišovat ‚pravdy od tmy bludů‘⁷³, Malý zachovává a rozvíjí v rozumocitu a ve svém pojetí svobody. S Malým řečeno, následovat boží řád můžeme, ale nemusíme. Každý tak má dělat podle vlastních sil a možností, což je mu umožněno jen proto, že je mu dána mravní svoboda. S Malebranchem řečeno, bez svobody není špatných ani dobrých činů.

Zlo je podle Malého to, co nám brání v poznání a lásce, co nás odvádí od pravé jsoucnosti. Příčinu zla nespatřuje Malý v Bohu, ale v lidech. Jistotou pro něj je, že většina zla plyne z hříchů proti božimu řádu, a také to, že se lidé často mýlí v určení, kde zlo opravdu je. „Jestliže vidíme své štěstí v požitcích, které docela přirozeně naše tělo ničí a ducha otupují, jestliže vidíme své štěstí v sobeckém hromadění pokladů, které pak nějaký ‚mol a rez‘ zkazí – nemůžeme přece mít za zlo ony ‚moly a rez‘ nebo zkažený žaludek, když jsou to přece naopak právě ony pochybné požitky a ono pochybné bohatství, které nám cestu k pravému štěstí zatarasily!“⁷⁴ Malý ovšem také připouští, že je zde možnost, že jsou nějaká zla vtělena v podstatu lidského pozemského života. To podle Malého ovšem nemění nic na lásce boží, kterou srovnává s láskou otců, kteří své děti posílají do světa na zkušenou. Argumentem mu je zde svobodná vůle člověka, díky které si člověk vytváří svůj osud sám. Zároveň ale otevírá (ale nezodpovídá) otázku, zda, pokud by tato zla pocházela od Stvořitele člověka (a proto v něm byla), nečinilo by to z tohoto světa pouze zkoušku a osvědčování člověka, a z Boží vůle libovůli. Také se naskytá otázka, zda pokud by Bůh měl ideu zla, stalo by se toto zlo něčím pozitivním a přestalo tak být zlem? Vypomoci si tu lze Tomášem Akvinským⁷⁵, který

---

⁷³ MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche): tendenční monografie*. Praha: Fr. Borový, 1922, s. 7, 132.

⁷⁴ MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva*. V Praze: Kritika, 1924, s. 102.

⁷⁵ Pozn. Akvinský podepírá svou tezi, že Bůh poznává zlo i tím, že poznává nejvíce to, co je nejlepší. „To však je řád vesmíru, k němuž se zaměřují všechna částečná dobra jako k cíli. V řádu vesmíru je však něco, co je k odstraňování škodlivého, což může pocházet z něčeho jiného, jak je zřejmo z toho, co je dáno živočichům na

by argumentoval tím, že pokud by Bůh ideu zla neměl, pak by jej vůbec nepoznával (a nesoudil). Malý by zde mohl namítnout, že Bůh ze svého milosrdenství (a jako láska) nám dal možnost poznávat pravou skutečnost (totiž rozumovou objektivně poznatelnou skutečnost), od jejíž podstaty nás zlo odvádí, a pokud by Bůh nepoznával zlo, pak by lidská cesta k pravé jsoucnosti byla plna klamů, nepravd a nejistot. U Malého má člověk možnost poznávat boží řád, jelikož je stvořen k obrazu božímu, ale pokud svůj rozum povede špatně, pokud nebude dbát „pravých životních radostí“⁷⁶, pokud se bude spíše starat o požitky spíše než o svou duchovní stránku, pak prožije svůj život ve lži.

Etickým problémem, který u Malého z takového pojetí svobodné vůle, jejíž bází je však rozum (určující vůli) a svobodná vůle, která je tak nutně i vědomou vůlí (bez rozumu by byla nevědomým pudem podřízeným přírodnímu determinismu⁷⁷), je odpovědnost za činy – v důsledku směřující k problematice mravní i eticko-právní. Odpovědnost za činy je v Malého filosofii snadno obhajitelná kvůli určení vůle jako vůle vědomé (a to platí i pokud se hovoří o afektu, který by šel v Malého pojetí vysvětlit jako důsledek již v individuu zvnitřněných vlastností a důsledek předchozích voleb), avšak problematická se otázka stává v případech, kdy se hovoří o dětech nebo nepřičetnosti. Tam Malý váhá a problém raději dál nerozvádí: „(takový člověk) ...není dobrý ani zlý, nemůže za sebe.“⁷⁸ V prizmatu Malého filosofie by se ale dalo hovořit o dvou rovinách, které by vylučovaly u dětí a nepřičetných odpovědnost za činy, a zároveň by ukazovaly hledisko, kterému Malý nevěnoval pozornost. První z nich je rozumocit, který je společný sice všem lidem, avšak u malých dětí a nepřičetných by se dal považovat za nedostatečný k tomu, aby vůbec byl schopen rozeznávat dobro od zla. Druhou rovinou je *vědomí* vůbec. I rozum na lidském stupni je totiž vždy vědomý. Tímto vyjádřením není u Malého myšlen jen *po-cit*, který je vlastní zvířecosti, ale veškeré důsledky *působení* vycházející z Boha-Stvořitele, které poznáváme rozumem nutně proto, protože jsme lidé. Východiskem pro to ale musí být pojetí dítěte a nepřičetného jako neuvědomělých ve svém

---

obranu. Bůh tedy podobné škodlivé poznává. Poznává tedy zlo.“ AKVINSKÝ, Tomáš a BAHOUNEK, Jiří. *Summa proti pohanům*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993. s. 140.

⁷⁶ MALÝ, Rudolf Ina. Živý jas. In: *Kritika*, Praha: Kritika, 1924. s. 25.

⁷⁷ MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva*. V Praze: Kritika, 1924, s. 263.

⁷⁸ Tamtéž.

pochopení *já* jako trvajících (souvislých) bytostí (v kontinuitě svého bytí), a které jako takové vůbec rozumem nepoznávají nic z toho, co již poznali.⁷⁹

3. *Víra*, náboženství a Kristův realismus. Tendence k ‚vyššímu‘ základem lidství

Přechod z přírodního stavu do stavu lidského je stále neukončeným přechodem od subjektivismu, totiž překonání animálního (pro Malého nízkého) sobeckého chtění uspokojit žádost, k objektivismu, kde vlastní chtění je zároveň výrazem pro všelidské chtění, ale se zvláštním důrazem na to, že je toto vše-lidské chtění zároveň (Bohem milosrdně danou) láskou. Takto lze uvažovat i vývoj lidského rozumu: tzn. progresivní poznávání pravé skutečnosti. „Dějiny lidského vývoje kulturního jsou z převážné části dějinami lidského

---

⁷⁹ K odstavci doplním, že dalším *problémem (či otázkou)* je u Malého nepochopení, plynoucí ovšem z přesvědčení o jsoucnosti Boží, jak člověk může volit vědomě cestu, která by od štěstí v pravé jsoucnosti odbíhala. Člověk má možnost volby prožívat opravdový lidský život, ale zároveň se k této vědomé volbě (totiž volbě poznání boží vůle) přidává v Malého pojetí i požadavek povinnosti: „Každý člověk jest povinen přejaté světlo ducha nejenom zachovat neporušené, ale i zvýšiti jeho jas...“ Tamtéž, s. 265. To by se u Malého dalo vysvětlit rozumocitem, který člověka přirozeně vede výš a výš, k absolutnu, k dokonalosti, ale který zkrátka nemusí člověk poslouchat. Ve zdravém rozumocitu (totiž rozumocitu, který neupřednostňuje jen jednu ze složek - buď rozum nebo cit, ale harmonicky a přirozeně nechává promlouvat obě) je vztah k sobě definován jakousi niternou povinností k absolutnu vycházející z obdarovávající povahy Stvořitele. Prostředkem této ‚povinnosti‘ může (ale nemusí, jelikož máme svobodnou vůli a můžeme se rozhodnout žít životem, který hledá jen přízemní slasti) být například mravnost. Ta nemusí být prostředkem (či důsledkem) usilování o pravé jsoucnost, ‚náboženský cíl‘, ale člověk může žít nějak mravně z jiného důvodu, aby například ušetřil peníze, aby se mu dostalo chvály apod. Malý zde pokládá základní kostru mravního jednání: člověk má motiv svého jednání vázaný na jistý či méně jistý výsledek a určitý ideál mravního jednání. Rozdíl mezi náboženstvím a těmito i třeba dobrými morálními pravdami je v tom, že náboženství chce mravnost absolutní: tu, která by byla v souhlasu s tvůrčím principem světa. Pro náboženství je prvotní víra, morálka je v tom opět případně prostředkem k přiblížení se k Bohu nebo důsledkem víry.

vývoje rozumového. A tím i dějinami lidské cesty k Bohu“⁸⁰ píše Malý v *Posvěcení života*. Nejde však o cestu k absolutnímu poznání, ale o co možná největší - lidem milostivě danou (tzn. rozumově nedokonalou) - možnost opravdové jsoucnosti, jejímž garantem je dokonalý Bůh. Lidský rozum je u Malého stejného řádu jako ten Boží. Lidský je však mnohem méně dokonalejší, než je rozum *tvůrčí*. *Člověk* (a tím i společnost) se podle Malého vyvíjel. Nemá tím na mysli evolucionistické teorie, jak zmiňuje v eseji s názvem *Vývoj a idea*, ty Malý odvrhuje, jelikož měly za cíl jediný: sesazení Boha. Na Bohu to ovšem podle Malého vše stojí, nic by bez něj nemělo smysl. Jeho poznávání – totiž cesta rozumocitu – je programem dějin. „Čím níže jdeme po stupních lidského vývoje, tím více mizí vzdálenost mezi subjektivismem a objektivismem. Božstvo a ideál štěstí čím dále tím více jsou jenom fantastickou smíšeninou nejnižších lidských pudů, přání a představ.“⁸¹ I tyto ‚nízké‘ představy o božstvu (člověk zbožňoval i smyslové klamy, vše, co ho pudově lákalo) tzn. fakt, že člověk vůbec na tomto stupni vývoje něco zbožšťoval a neomezoval se jen a pouze na sebe, jsou dokladem užívání rozumocitu (tudíž dokladem člověka jako člověka) – jakkoli jen *slabého*. Od tohoto uchopení lidského progresu jako cesty rozumocitu poznávajícího ono ‚vyšší‘ Malý odvíjí svůj výklad dějin. Nutné je upozornit, že ačkoli Malý píše o *nezadržitelném vývoji k vyšší a vyšší lidskosti*⁸², je nutné brát v ohled obecnost tohoto vyjádření. Na úrovni jednotlivých etap lidských dějin, ba i myšlenkových směrů, jednotlivých proudů náboženských apod., může jít v důsledku svobodné vůle i o ‚regres‘ či odchylku zahalené pod rozvrácením rozumocitu.

To, co mají společného primitivismus a ‚úpadkové‘⁸³ období antiky je jejich nedostatečné pochopení pro transcendentno. V prvním případě to byla slabost rozumu, která člověku bránila se naplno odtrhnout od subjektivních fantasií, které byly míseny s přirozeně vnitřním vědomím o božstvu. V druhém případě to bylo zanevření na abstrakce: „člověk se malátně zase vracel, odkud vyšel: ke *smyslům*.“⁸⁴ Důsledkem toho pak byla skepse a jejím

---

⁸⁰ Tamtéž, s. 120.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž, s. 94.

⁸³ Pokud Malý hovoří o úpadkové době, sám zdůrazňuje pozdním helénismus, a především o císařské období Říma, kdy se formovala římskokatolická dogmatika. MALÝ, Rudolf Ina. *Akord motivů náboženských a sociálních*. V Praze: Melantrich, 1921. s. 26.

⁸⁴ MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva*. V Praze: Kritika, 1924, s. 13, 14.

výrazem epikureismus a stoicismus, oba směry rezignovaly na vyšší rozum, veškeré lidské vědění jim bylo relativní. Mravní život jim spočíval v klidu – a tedy i v lhostejnosti ke všemu vnějšímu i vnitřnímu. I novoplatonismus byl podle Malého stržením do stoického materialismu a nebyl schopen překlenout záporný poměr k rozumu. Odměnou za ctnostný život, z něž se duše osvobozuje, není, jak tomu bylo u stoicismu, necitovost, ale právě naopak extatická citovost, která však není ničím než prázdnotou a lhostejností, neboť citovým vypětím je ochromena vůle i rozum, který by měl podněcovat činné *já*. Bůh měl podle Malého k člověku příliš daleko: „...byl buď cosi velmi přízemního anebo cosi příliš abstraktního; a pokaždé cosi osudně proklatého.“⁸⁵ Antický člověk nebyl schopen poznat nic vyššího, radoval se z nicotnosti, nebyl schopen překročit své tělo, požitky a životní praxi. Naladění antického člověka i tak (či snad právě proto) bylo pesimistické. Skrze zbožštěnou přírodu uctíval sám sebe a nedokázal hledět dál. Život antického člověka byl životem uzavřeným v sobě. Člověk miloval jen sebe, shlížel se jen v sobě, nedokázal v *pravdě* milovat nic jiného.⁸⁶ Antický člověk byl nesvobodný, protože byl přízemní. Byl veden a vázán smysly, pudy a tělem. Staří Řekové se dle Malého topili v přílišné ‚neúplnosti‘, než aby dokázali opravdu poznat.

V kontextu Malého kritiky antiky až téměř nesmiřitelně zaznívá Macharův⁸⁷ výklad ba snad spíše adorace antického ducha a odvrhování Krista jako ‚jedu z judey‘ a křesťanství jako toho, co antiku pohřbilo. Machar vyzdvihuje antickou přirozenost – nestrojenost a přímost, dává ji rozměr pravdivosti, opravdového života (oproti křesťanské utopii ve formě posmrtného života v království nebeském). Pro Machara byla antika harmonií krásy a síly. Pro Malého naopak povšechných po-citů, které nedokáží směřovat jinam než ke slastem – zde by pojem krásy vyzníval do prázdna, krása u Malého může být jedině v absolutní skutečnosti,

---

⁸⁵ MALÝ, Rudolf Ina. Živý jas. In: *Kritika*, Praha: Kritika, 1924. s. 22. Srov. Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva. V Praze: Kritika, 1924, s. 25.

⁸⁶ MALÝ, Rudolf Ina. Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva. V Praze: Kritika, 1924, s. 23.

⁸⁷ MACHAR, Josef Svatopluk. *Prosa z roku 1906*. Praha: Grosman a Svoboda, 1907. s. 103-125. Machar ale upravený text publikoval znovu v knize *Antika a křesťanství* (1919), kterou sám Malý v Akordech motivů náboženských a sociálních recenzuje a ohrazuje se vůči ni: „Světový názor, vybudovaný na pouhém životě pudů a smyslů nemohl dospěti jinam, nežli kam dospěl: k smrti a nelítostnému Fatu, bezhlavě stíhajícímu viníky stejně jako nevinné. Ba možno dokonce říci, že v antickém světě nebylo vůbec trvalé radosti a že veselí v pravdě bylo jen škleb, za kterým zela prázdnota smutného srdce, odsouzeného k smrti a osamocení.“ MALÝ, Rudolf Ina. *Akord motivů náboženských a sociálních*. V Praze: Melantrich, 1921. s. 26.

kerou antika ale neznala. Argumentem pro adoraci antiky je Macharovi římské (a spartské) s muži rovnocenné postavení ženy, kterou podle něj křesťanství ‚zotročilo‘, jelikož ze Starého zákona převzalo názor, že úděl ženy je trestem za hřích, který spáchala v ráji. Macharova kritika křesťanství není zaměřena jen na období antiky, ale přenáší ji do moderní doby. Křesťanství „...otupuje smysly, ničí rozvahu, zatemňuje celý život.“⁸⁸ Malý naopak volá: křesťanství je *posvěcení života!*

V *Posvěcení života* Malý poukazuje na nesmířitelný rozdíl mezi Starým a Novým zákonem, který je vyjádřen poměrem člověka k Bohu a k životu. Rozdíl mezi Ježíšovým Bohem a starozákonním Bohem (a tím i jejich vztahu k člověku) je pro něj více než zřetelný. Prvním hlediskem je vztah Boha k člověku jako takový. Židovský Bůh není dokonalý: lituje, že stvořil člověka. S tím souvisí i to, že je to Bůh nedefinitivní smlouvy, kterou uzavřel s Židy jako s národem, a kterou stále znovu potvrzuje, jelikož je v ní nejistý. Neustále utvrzuje svou existenci skrze zjevování a zázraky (tzn. porušováním přírodní zákonitosti). Židovský Bůh se stará o svůj lid, ovšem výměnou za protislužby : „*smlouvání bylo velmi praktické*: Židé dají uctívání i bohoslužbu a Bůh dá všechna pozemská blaha, za něž u Židů bylo považováno především bohatství, blahobyt, zdraví a náležité rozmnožování. Tyto dva pudy: touha po bohatství a náležitém množení byly jejich nejsvětějšími pudy. Jejich Bohu pak tolik záleželo na tom, aby Židé jej ctili, že celé dějiny národa židovského jsou vlastně vybudovány na základě smlouvy s ním: osudy Židů se řídí tím, jak plnili či neplnili smlouvu s Hospodinem.“⁸⁹ Vystává také otázka svobody. Již bylo řečeno, že člověk u Ježíšova Boha je svobodný, a že predestinační výklady jsou jen antropomorfizací. Vztah židovského Boha a člověka je v otázce svobody jiný: člověk nemůže být nikdy svobodný. Platí zde osudová předurčenost a Bůh je jakýmsi „šachistou“⁹⁰, jenž hýbe s lidskými figurkami.

Z dosavadních pojetí vztahů člověka k Bohu (a tím v pojetí Malého i ke skutečnosti jako takové), totiž jak pohanství, tak židovství, žádný nemohl být cestou k pravé skutečnosti. Teprve zde se ukazuje určující postavení Ježíše. Ten pro něj nemůže být starozákonním pokračováním, ale *revolucionářem*⁹¹. Ona revolučnost je dána tím, že přišel rozumocitu

---

⁸⁸ MACHAR, Josef Svatopluk. *Prosa z roku 1906*. Praha: Grosman a Svoboda, 1907. s. 116. a 106

⁸⁹ MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva*. V Praze: Kritika, 1924, s. 167.

⁹⁰ Tamtéž, s. 186.

⁹¹ Tamtéž, s. 161.

ukázat *správnou* cestu. Ježíš přišel lidem hlásat dokonalé lidství, *správnou* cestu k pravé jsoucnosti, ta však byla později nepochopena (a rozvrácena, zejména katolickou církví). „(Ježíš) otevřel člověku oči, aby mohl z díla Stvořitelova se radovat a spolupracovati s Ním, plně Jeho zákony.“⁹² Teprve on přinesl člověku *správnější, přirozenější a vyšší* zákon, než byl ten dosavadní, v tom tkvělo jeho revolucionářství. To je pojímáno jako nikoli rušením řádu (který tu nutně Bohem daný byl), ale jako ukázání cesty k opravdové jsoucnosti, k vidění světa tak, jak jen jest. Kristova nauka vychází ze zásad Boha-Otce, Rozumu, Lásky a Svobodné vůle! „Souhrn Kristových zásad zavádí do lidského poměru k Bohu a ke skutečnosti – prostou duchovní úplnost, *správnou rovnováhu a přirozenost*; kdežto starověk tento přirozený, všechny zdravé duchovní lidské možnosti náležitě harmonisující poměr – tak nebo onak porušoval.“⁹³ Ježíšovo revolucionářství zjevené v pravém křesťanství tkví v jeho novému poměru k životu – ne odvratem od něj, ale přitakání mu. Ježíš podle Malého totiž ‚nežil‘ pro onen život, ale právě pro tento, jeho poměr ke světu byl absolutně realistický (totiž opravdový a radostný). V tomto ohledu se Malý staví opět proti Macharovi, podle kterého křesťanství dalo lidem žít jen pro posmrtný život a neschopnost žít svět tento.⁹⁴ Podobně i Šalda píše, že bází křesťanství je pesimismus. Ten teprve křesťanství dává jeho smysl. Základním principem totiž tkví v přesvědčení o utrpení a bídě pozemského života, přičemž je nesené myšlenkou na vykoupení – na únik z něj⁹⁵. Nepochopeno zůstalo křesťanství podle Malého i u Nietzscheho: „Nietzsche pak celý svůj vášnivý boj proti křesťanství založil právě na tom, že v křesťanství viděl rozhodný životní zápor a zvrhlost, náboženství bídých, nemocných a slabých, kteří nenávidí život...“⁹⁶ Vyjádřením hrubého nepochopení křesťanství je u Malého asketismus, které teprve je odvratem od života. Kristovo křesťanství je, řečeno s Malým, *posvěcení života*. Je více než jen morálkou a příkázáním lásky. „Křesťanství je především také nové poznání věroučné, nový poměr k Bohu a k veškeré skutečnosti.“⁹⁷

---

⁹² Tamtéž, s. 23.

⁹³ Tamtéž, s. 18.

⁹⁴ Machar MACHAR, Josef Svatopluk. *Prosa z roku 1906*. Praha: Grosman a Svoboda, 1907, s. 116

⁹⁵ ŠALDA, František Xaver. *Kritické projevy*. Praha: Melantrich, 1953. sv. 7, s. 16.

⁹⁶ MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revize i perspektiva*. V Praze: Kritika, 1924, s. 286.

⁹⁷ Tamtéž, s. 218.

Nesmírná životnost Ježíšova učení je určena poselstvím vyšší lásky a poznáním Boha-Otce. To, co Ježíš podle Malého učinil byl radikální odvrát od smyslovosti, pudů a zbožštěné přírody, dal totiž rozumu člověka poznat Boha. Ježíš byl podle Malého dokonalým člověkem, který hlásal dokonalé lidství. Malý tak reflektuje tak spor o božství Ježíše. „... (Ježíš) nazýval Boha svým Otcem, ale své synovství chápal zcela přirozeně a velmi realisticky, totálně – tak totiž, že v jeho očích pojem Božího Syna a pojem Syna Člověka splývaly v jednu a tutéž představu dokonalého člověka.“⁹⁸ Tím se má rozumět, že každý člověk je synem božím, každý má tak možnost jít po oné správné cestě, kterou teprve Ježíš ukázal. Kristovo poselství podle Malého spočívá ve výzvě k aktivismu, tvůrčímu úsilí, nikoli k ‚nebytí‘. Lenost a vlastně jakákoli vědomá špatná myšlenka kalí podle Malého pohled na pravou skutečnost. Tím, že Ježíš dal člověku poznat Boha, dal mu možnost poznat pravou cestu (která zůstávala ‚nižší‘ zbožnosti skryta), udělal z něj svobodnou bytost. Člověk může (avšak nemusí) poznávat boží řád, může po vůli Ježíšově ‚pěstít čisté srdce‘. Navrácení člověka jemu samému bylo Ježíšovým programem! Člověk, píše Malý dále, osvícen ‚Kristovým zjevením‘, „...mohl se vrátit k zemi již jenom jakožto její šťastný a nadšený pozorovatel. Přestal být jejím otrokem a stal se svobodným hospodářem. Stal se pilným a družným dělníkem na zemi – vinici Páně. A jako dobrý hospodář nikdy nemá a nemůže být nevěrným půdě, tak ani křesťan nikdy nemá a nemůže zradit zemi, nikdy jí nemůže nenávidět – aniž se tím zpronevěřil svému Bohu, jejímu Stvořiteli a Zákonodárci... Křesťan je vtělená věrnost zemi a každému božímu příkazu“⁹⁹

L. N. Tolstoj, o kterém Malý v roce 1916 napsal esej a jehož zmiňuje i v *Posvěcení života*, prý křesťanskou víru zjednodušil a ‚zploštil k nepoznání‘.¹⁰⁰ Podle Malého vycházel jen z poměru člověka k člověku, určeného příkázáním ‚milujte bližního!‘. I nahradil prý na prvním místě morálkou poznání pravdy a Boha. Tolstoj budoval své křesťanství na ‚kázání na hoře‘ a ojediněle na jiných evangeliích. Kázání na hoře je podle Malého nutno přijímat jen s výhradou a v souvislosti s ostatními částmi evangelia, nikoli jen na části. Tak Tolstoj dospěl prý jen k formalismu a k zmatku.¹⁰¹ Jak zásadní rozdíl spatřoval Malý mezi Starým a Novým zákonem již bylo ukázáno. Ani Nový zákon však nepřijímal nekriticky. Upozorňuje na rozdíl,

---

⁹⁸ Tamtéž, s. 207.

⁹⁹ Tamtéž, s. 25.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 219.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 217.

který je mezi obsahem prvních tří evangelií a obsahem evangelia Janova, Skutků apoštolských a Pavlových epištol. Pavel z Tarsu i Jan, k nimž se v knize vrací, byli dotčeni rysy mysticismu, jemuž ježíšovský křesťanský realismus ustupoval.¹⁰² Za důsledek, který vyplývá z Ježíšovského evangelia, považoval Malý i křesťanskou morálku. Ta sama o sobě nemá obsahovou hodnotu, tu jí dává až duch, jímž je naplněna. Můžeme žít mravně proto, abychom se co nejvíce přiblížili Bohu a dosáhli co nejdokonalejší radosti ze jsoucnosti.“¹⁰³ Důvody pro mravní život mohou být i nízké: člověk může žít určitým mravním životem, aby například ušetřil peníze, aby se mu dostalo chvály apod. Malý zde pokládá základní kostru mravního jednání: člověk má motiv svého jednání vázaný na jistý či méně jistý výsledek a určitý ideál mravního jednání. Náboženství u Malého si žádá mravnost absolutní – takovou, která by byla v souhlasu s tvůrčím principem světa. *Druzí* jsou zde pojímáni jako ‚bratři‘ ve smyslu uskutečňování cesty k pravé jsoucnosti – ale nikoli jako prostředek k uskutečnění individuálního zájmu, ale jako v tomto ohledu rovnocenní partneři, kteří se chtějí (či mají chtít) podílet na téže *hostině Páně*. Tolstého pojetí naproti tomu, jak dodává M. Bojda, jakkoliv se jeví humanisticky, vede k redukci ‚ježíšovského humanismu‘.¹⁰⁴ „Kristus je víc nežli pouhá morálka. Kristus je víc i než pouhé přikázání lásky. Kristus je především také nové poznání věroučné, nový poměr k Bohu a k veškeré skutečnosti. Kristova morálka jest jenom praktický důsledek jeho věrouky.“¹⁰⁵ Bojda doplňuje: „Tento význam věrouky, v racionalismu principů víry (principů poznání), se stýká s chestertonovskou ‚ortodoxií‘ a její etickou objektivací, která má být jádrem onoho posvěceného života: „Kristus plál takovým nadšením pro slávu života v Bohu a tak jasně a rozhodně položil meč mezi Boha a mamon, pravdu a blud, rozum a nízkost, lásku a hanebnost, že nesnášel váhání, nesnášel rozumkářských vytáček a polovičatostí, nesnášel relativismů a probabilismů, opatrnictví. Chce slyšeti jenom: ano, ano – ne, ne. Zve a volá ke slavnostem Života, k nadbytku života.“ Pravá etická objektivace však předpokládá zrovna pravou věrouku, pravé hodnotové ukotvení

---

¹⁰² Tamtéž, s. 221.

¹⁰³ Tamtéž, s. 149.

¹⁰⁴ BOJDA, Martin. *Principy přírody a milosti. Brockes a německá osvícenská fyzikotheologie*. Praha: Academia, 2022, s. 26.

¹⁰⁵ MALÝ, Rudolf Ina. Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva. V Praze: Kritika, 1924, s. 286. s. 218. Srov.: BOJDA, Martin. *Principy přírody a milosti. Brockes a německá osvícenská fyzikotheologie*. Praha: Academia, 2022, s. 25.

a přitom je třeba historicko-kriticky přihlížet k „nesourodosti“ evangelia, k „rozptýlenosti“ a „kusosti“ výroků a skutků samotného Ježíše.“¹⁰⁶

Malého výklad Ježíšova křesťanství nám dává možnost si povšimnout zatím zde neprobádaného problému – a to, čím je smrt ve vztahu k pozemskému životu. A s tím i problém duše. „Smrt jest zánikem všeho nesourodého. Smrt jest jen zánikem všech svazků ducha s hmotou. Smrt je tedy zánikem především také všech fyziologických pudů a smyslů.“¹⁰⁷ V důsledku je tak zrušením, řečeno s Malým, onoho ‚jenom osobního‘. Tím jsou myšleny všechny rozkoše a slasti, které s tělem pomíjejí, obecněji řečeno pomíjí to, co jsme nevykonali pro život v pravdě. Jen z této citace vyznívá až příliš malebranchovský kartesianismus. Malý jej však ve svém křesťanském realismu posouvá ještě dále: „Kdo žije životem v duchu a pravdě, stává se členem božího království, vzchází do Života, který neumírá, má život věčný...“¹⁰⁸

Kritika katolické církve, kterou v *Posvěcení života* rozvádí, vyvstává z jejího rozvrácení Ježíšovského poselství. To je podle Malého založené na přímém a radostném vztahu člověka k životu. Pro člověka bylo přijetí (a naplňování) ježíšovské zvěsti jakousi sebeafirmací ve vztahu člověk-svět, zároveň i potvrzováním světa v očích opravdového křesťana tak, jak doopravdy je. Ke změně došlo již s prvními křesťanskými mysliteli, na nichž byla později vystavěna katolická nauka (poznamenaná vlivy pohanů). Malý píše „Jako Kristova původní tvář mladistvě sličného ‚dobrého pastýře‘ (tak ji kreslili ještě v prvních katakombách) se během doby změnila v zarostlý, hubený, strnule nevlídný obličej askety – tak se i znenáhla změnil obraz původní Kristovy veliké lásky ke světu...“¹⁰⁹ Všem pozdějším katolickým myslitelům, sektám, řádům atd. chybělo to, co člověku přinesl Ježíš – zdravý rozumocit. Katolický středověk byl pro Malého naplněn především citem, vášní, mystikou, ale hlavně *rozoumkařením* (strojivostí, povšechnými frázemi apod.). Tímto Malému byla i

---

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 25, 26. Dále MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života. Myšlenková revise i perspektiva*. Praha: Kritika, 1924, s. 26.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 307.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 13.

scholastika, jejímž obsahem byla jen mystika a fantasmie, spojená s abstrakčním rozumkáním o dogmatech.

Katolická církev změnila i poměr člověka ke světu ve významu svobodné vůle. V rámci Kristova křesťanství je svoboda fundamentální. To, co katolická církev přinesla, bylo v tomto ohledu ‚zotročení‘ člověka. Malý píše „...vyhoštění z církve bylo horší nežli smrt – bylo smrtí věčnou“. Tento nesvobodný vztah člověka ke světu je určen *strachem* z exkomunikace, ve výsledku ale zatracením, odepřením posmrtného života v božím království a trestem. Je tu ovšem i další obecnější hledisko, které vychází z toho, že katolický Bůh do světa může zasahovat, a tak také dělá, například skrze zázraky: libovolná a svévolná moc Boha takto porušuje zavedený přírodní řád. Ve Starém zákoně zázraky podle Malého odpovídají pojetí Boha jako Boha-šachisty, vyžadujícího za učiněný zázrak protislužbu, v Novém zákoně jsou zázraky vázány na pokusy dokázat Ježíšovi božství. Lidská svoboda je tak určena nejistotou, která vzešla z libovůle Boha, jenž může porušovat daný přírodní řád.

Katolické zbožštění Ježíše není u Malého jen teologickým problémem, ale ukazuje, že se týká i člověka a Boha. To, že Ježíš nazýval Boha svým Otcem podle něj neznamena nic víc, než že určuje rovně sebe i ostatní lidi jako syny / dcery Boží. Ježíš pro Malého byl dokonalým člověkem, ne božskou bytostí, a jeho vztah ke světu a ke smrti musí být nahlížen v tomto ohledu. Katolíci tento vztah proměnili: zpohanštili. „Neboť kdyby Ježíš byl Bohem anebo kdyby se činil Bohem, který přišel na svět zaplatit za lidi pokutu, a kdyby tak přísně a výhrůžně pro sebe pro sebe vyžadoval božských poct, jak čteme v evangeliu sv. Jana, znamenalo by to, že tu Bůh zasahuje do lidských osudů právě tak jako do nich zasahoval Jehova, a že Bůh v Novém zákoně s lidmi se právě tak smlouvá i nesnadní, a že jim právě tak vládne podle hesla ‚oko za oko, zub za zub‘ – jako se s nimi smlouval a jako jim vládl u Židů.“¹¹⁰

Malý spatřoval, že se vznikem reformace ohlásil počínající zánik katolictví, daný katolickou protireformací, neboť si církev tím, že se postavila proti převládajícímu duchu doby, podtrhla svou vlastní oporu. Proti reformačnímu kalvinismu a luteránství staví Malý husitství – či spíše samotného Husa, jehož považoval za i když katolictvím velmi ovlivněného, tak správným směrem rozumocitovým jdoucího. Luteránství a kalvinismus (a zvláště kalvinismus) nemohly u Malého obstát. „...(reformace) reagovala nejenom proti

---

¹¹⁰ Tamtéž, s. 211.

středověké scholastice, ale měla posléze za nepřírozené a umělé vůbec všecko, co bylo díle, rozumu, ztotožňujíc rozum napořád se scholastickým rozumkařením a vyzdvihujíc nad něj – přírodu, přirozený život, pudy.¹¹¹ Otevírá se zde také otázka svobody, spojená se zvláště kalvínským predestinačním učením. Člověkův poměr k Bohu je zde absolutně nesvobodný, což je v pravém opaku proti tomu, co Malý spatřuje v antropologii odvozené z Kristovy nauky.

Obecným východiskem renesance bylo pro Malého přiblížení se ‚úpadkové‘¹¹² antice. Vymezování se proti scholastice podle Malého bylo ve své podstatě spíše strojené: scholastika i renesance sdílely obdiv k fantastičnosti, mystice a obě postrádaly rozumocit. Renesanci Malý chápe jako popření opravdového individualismu, návrat k sobecké živočišnosti, to vše rámcované odvratem od opravdového božího řádu. Individuálnost totiž vzniká teprve tehdy, když se člověk povznáší nad svou mravní živočišnost a začíná žít podle duchovního řádu. Návrat k antice zde ve výsledku znamenal svázání s přírodou, které byl ale člověk otrokem, a ne uskutečněním individuality, ne jako svobodná rozumocitová bytost. Renesanční záporný individualismus je u Malého revoltou proti oddané víře v Boha, proti jeho řádu, je lhostejným uznáním transcendentna, a stejně tak lhostejností ve vztahu k nicotě (ve smyslu náboženském), jelikož renesanční člověk zcela transcendentno ignoroval. U Malého bylo cílem renesančního života právě příjemné užívání, rozkoše, požitky a blahobyt byly cílem renesančního člověka. To ukazuje na příkladu Montaignea „...v souladu s přírodou a život ‚do dna‘ vychutnati... neboť zde na světě, kde vůbec ‚není vědění naprostého‘, kde i smysly klamou a vše se mění – dobrý a oprávněný je podle Montaignea pouze subjektivismus, kterému heslem jest rabelaiovské ‚dělej co chceš‘ a cílem příjemné užívání.“¹¹³ Malý přiznává renesanci zájem o smrt – jen ve smyslu smrti těla (pojímaného jako celistvé já). „Smrt tu jest jenom pokaždé stejný a stejně nezbytný konec všeho, čeho jsi mohl užít a dosíci... A proto člověk renesanční se snažil ji přijmouti resignovaně.“¹¹⁴ Zájmu o posmrtný život podle Malého nebylo – zvláště duše byla renesančnímu člověku málo ceněna. Renesančnímu

---

¹¹¹ Tamtéž, s. 74.

¹¹² Směřům jako epikureismus, stoicismus, novoplatonismus. Podle Malého například novoplatonismus byl ceněn jen pro svou fantastičnost a mystičnost. V takovém prizmatu pak nahlíží například dílo Mikuláše Kusánského.

¹¹³ Tamtéž, s. 56.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 63.

rozkvětu vědy Malý přiznává pokus ovládnout přírodu ve prospěch blahobytu. Příkladem mu je očekávání, že bude vyroben kámen mudrců a určením alchymie jako magické vědy. Ilusivnost renesance se projevovala u Malého i v prostředí universit, jelikož „...dosazovala plnoprávné profesory hvězdopravectví, věříc v osudovou mluvu hvězd a různá znamení.“¹¹⁵ Pro člověka byl určující blahobyť, transcendentno se stalo nevýznamným potud, pokud nemohlo přinést hmotný užitek. Právě tyto charakteristiky se podle Malého staly v renesanci měřítkem lidské důstojnosti.

---

¹¹⁵ Tamtéž, s. 65.

IV. První reflexe duchovní krize člověka – období první světové války a období meziválečné

Po vypuknutí první světové války byl Malý povolán do rakousko-uherské armády. Výcvikem prošel v Uhrách a následně byl nasazen na frontu v Karpatech, odkud byl však brzy, patrně po intervencích svých přátel, přeložen.¹¹⁶ Během svého výcviku a nasazení na frontě zůstával v kontaktu s Šaldou, který v té době setrval v Praze, kde působil jako učitel na vyšší dívčí škole. Z dopisů, které Šalda Malému zasílal, víme, že jej Šalda nejen materiálně podporoval, ale že v korespondenci pokračovali s plány, co vše bude po návratu Malého zpátky domů nutné vykonat, i v rozmluvách o současné situaci. Toho je dokladem, že v dopise, který Šalda poslal Malému v říjnu 1914, píše: „Válka demaskovala rutinu, kterou se zde žilo. Nikdo nemá své iniciativy, každý čeká na popud zvnějška: dáti se strkati – toť filosofie české lenosti a zbabělosti. Lidem přišlo vhod, že mohou zalézt do děr a nemyslíti a nekultivovati se pod záminkou, že samaritanisují. Dávají se nebo lépe: nechávají se rozčilovati svými novinami a kouří přitom za pecí z dýmky a tlachají fantastičnosti – bez obraznosti a její síly. Jak rád bych, abyste byl již z vojny: čeká nás nesmírně mnoho díla! Nesmírně mnoho díla! Nyní, kdy vjelo do něho koleso dějin, vidím teprve, v jakém bahnisku žijeme: neboť bláto stříká vysoko, oh, jak vysoko ze svého bezedna...“¹¹⁷ V dalším dopise Malému následuje připomínka, že kvůli netečnosti čtenářstva došlo dokonce k pozastavení tisku Šaldovy revue *Česká kultura*.¹¹⁸ Nesouhlas Šaldy i Malého s tehdejší kulturní a situací dokládá i dopis z 4. ledna 1916, ve kterém Šalda líčí pokus Emanuela Rádlu o obnovení Filosofické Jednoty, k jejíž spolupráci byl Šalda přizván. Pro Šaldu však tato snaha představovala „znehodnocení myšlenky jako tvorby duchovní“, „kult nekompetentnosti“, jak Šalda v dopise Malému píše.¹¹⁹ Šalda, a podobně smýšlel Malý již v recenzi Rádlových *Úvah*

---

¹¹⁶ MALÝ, Rudolf Ina. *S.F.X. Šaldou tehdy a nyní: dopisy, dílo, evokace*. Čáslav: Třiatřicet, 2021. s. 30.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 84.

¹¹⁸ K obnově České kultury po druhé světové válce nedošlo, již 15. února 1917 však začal za redakce F. X. Šaldy vycházet týdeník *Kmen* jako „ideové pokračování České kultury“. Mezi přispěvatele patřili například F. Mareš, R. Malý, Z. Nejedlý, V. Dvořák aj.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 89.

vědeckých a filosofických, uvažuje: „Ti lidé, Rádl v čele jich, hledají nějakou filosofii života a myslí si, že jejich nositeli jsou první tlachalové z ulice. Představují si, jakoby pravý život vyvěral na ulici – díla básníků, filosofů, odborníků jsou jimi podezírána a priori jako scholastika, formulkářství, neživotnost.“¹²⁰

Poslední měsíce války i poválečné období byly pro Malého, jak osobně, tak profesně úspěšné. V r. 1918 se Rudolfovi Malému a Ině R. Malé¹²¹ narodila dcera Bohdana. Od r. 1920 Malý působil na ministerstvu v resortu zahraničních věcí, stal se na čas členem strany Národně sociální a také redaktorem národněsocialistického měsíčníku *Národní Kultura* a novin *České slovo*.¹²²

Vznik Československa u něj, stejně jako u mnoha jiných, podnítil úvahy o budoucnosti a směřování státu. Když ve třicátých letech s trpkým pesimismem psal, že i takový pokrokář jako byl Masaryk věřil, že válkou skončila určitá epocha, že válka znamenala světovou revoluci, začátek nového¹²³, je třeba si připomenout esej s názvem *Rozluka a církve státu*, která vznikla v r. 1919.¹²⁴ Eсей je nutné vzpomenout zejména proto, že v ní Malý nikoli překvapivě spatřoval budoucnost společnosti jdoucí ruku v ruce s náboženstvím. „Nová kultura, vzniklá na troskách režimu starého, má být podle Malého fundována imanentně nábožensky. Malý, sám tehdy smýšleje proti římskokatolické církvi, se vyslovuje *proti* usnesení Národního shromáždění zakázat kněžím využívat kazatelny pro politické účely. To

---

¹²⁰ MALÝ, Rudolf Ina. *S F.X. Šaldou tehdy a nyní: dopisy, dílo, evokace*. Čáslav: Třiatřicet, 2021, s. 89. Je třeba doplnit, že zde je reflektován spor mezi Malým (a Šaldou) a Rádlem. Rádlova ‚láska k vědě‘ a celkově vystoupení proti objektivní vědě u Malého ani u Šaldy nenalezlo pochopení. Malému, který ovšem Rádlův odpor k pouhé ‚úřední vědě‘ obhajoval, šlo však o hlubší problémy, které pro Malého u Rádla vyvstávaly – a to především Rádlův subjektivismus.

¹²¹ K sňatku došlo během války a Rudolf jím přijal jako své druhé jméno Ina, jeho manželka se zase podepisovala jako Ina R. Malá. Ina Malá napsala o životě svého chotě také třídílný román s názvem *Bez počátku a konce* (1939-40). Celá trilogie je idealizací a adorací Rudolfa – od jeho dětství do dospělosti - jehož popisuje jako až téměř mesiášského myslitele, dobrodince zachraňujícího již v dětském věku zvířectvo, až jej téměř situuje do role mučedníka: „záhy poznal i vytrvalé smuteční stíny života, které se prodlužují tím víc, čím je člověk starší. Ale nezaklely ho a nelekají ho. Od malička s bolestí se nemazlil. A navykl si žít a nedbat smrti, tím spíš, když byl ožehnut světovou válkou...“ MALÁ, Anna. *Bez počátku a konce III*. Vyšehrad: 1939, s. 355.

¹²² MALÝ, Rudolf Ina. *S F.X. Šaldou tehdy a nyní: dopisy, dílo, evokace*. Čáslav: Třiatřicet, 2021. s. 38.

¹²³ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935. s. 12.

¹²⁴ Uveřejněná i v knize *Jasnýma očima*.

proto, jak Malý píše, církev je s politikou a světským životem vůbec bytostně spjata. „Církevní politice nikdy v dějinách nešlo hlavně a především o to hájiti křesťanské pravdy a křesťanskou svobodu. Církev nepronásledovala tak mnohé ‚kacíře‘ proto, poněvadž by byli hanobiteli Krista, nýbrž, poněvadž byli jejími politickými nepřáteli, poněvadž podbírali poslušnost jejích poddaných, poněvadž stavěli hráze její světské užívavosti a rozpínavosti.“¹²⁵ Malý pochyboval, že by zákaz byl pouze pokusem o ‚naplnění božského zákona‘, ale spíš pokusem ‚jej zrušit‘.¹²⁶ Považoval rozhodnutí za nepraktické a nespravedlivé. „Církev, zkrátka, jest buďto přijmouti tak jak jest, nebo ji zúplna zamítnouti (což týká se, arci, nejenom církevní praxe, ale i teorie a právě jí, kteráž s církevní praxí souhlasí a která od křesťanství se liší hlouběji nežli se na první pohled zdá).“¹²⁷ Malý navrhuje rozluky církve a státu. To by podle něj mělo benefitní důsledky pro politický život samotný, ale i pro církev, která by se teprve tehdy musela obrátit a starat o mravní a věroučný obsah.¹²⁸

Podstatným rysem, který nesou všechna Malého díla (a tak se do jisté míry i dají číst), je reakce na ‚obecný úpadek víry v Boha‘, který byl pro něj typický zejména pro moderní měšťáckou společnost.¹²⁹ Reakcí na to byla snaha o vytvoření ‚nových náboženství‘. Tím se specificky odkazuje ke knize *Vznik nového náboženství* Ladislava Kunteho (1920). Kunteho představa nového náboženství je pro Malého od opravdového náboženství abstrahovanou vírou – téměř jakoukoli vírou, ne tedy vírou absolutní. „Socialistický nacionalismus (...) Toť ono nové náboženství. V neblížší budoucnosti bude lidstvo věřiti jenom v národ. Národ mu bude bohem.“¹³⁰ Kunteho představa náboženství jako skrytého, utajeného nacionalismu (ten

---

¹²⁵ MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnýma očima: studie o různých věrách filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti*. Praha: Srdce, 1920, s. 154.

¹²⁶ Tamtéž, s. 153.

¹²⁷ Tamtéž, s. 155.

¹²⁸ Tamtéž, s. 157.

¹²⁹ V tomto kontextu je pro nás zajímavá i esej s názvem *Nad dětstvím Kryštofovým*. Rollandova Jana Kryštofa Malý označuje za typ ‚nepřímého realisty‘. Jan Kryštof, vyrůstaje v prostředí měšťáckém, nenáviděl to, co považoval za jedinou pravdu – život prostřednosti, který zastíral sny. V Kryštofovi bouří reformátorský hněv, chce ovládnout život, chce mu vnutit novou morálku, ale Boha mladý Kryštof nenávidí, zbavil ho životních iluzí. „Nenávidí Boha, zatím co by měl nenáviděti snad jenom svou měšťáckou mravnost, svět, který nastolil na místo boží své já, své zjištěné a náročné já, já samolibé.“ Boží řád tak zůstává rozvrácen, nezachycen. Tamtéž, s. 44.

¹³⁰ MALÝ, Rudolf Ina. *Akord motivů náboženských a sociálních*. Praha: Melantrich, 1921, s. 31.

je pojmán jako služba národu) určuje člověka jako jednu, řečeno společně s Kuntem, „živou malou součást velkého celku“.¹³¹ Malý v reakci na Kunteho knihu dodává, že z takového pojetí „náboženství“ a „státu“ jsou odvozena veškerá východiska mravnosti. Ta jsou postavena na bezbřehosti realizace libovolných lidských pudů, jimž je jistotou pouze a jen solidarita, nadtož sdílená společně se zvířaty. Mravnost u Kunteho je pro Malého záležitostí vnější moci. Malý dodává „Křesťan chce krajně spravedlivé a krajně rovnoprávné zřízení společnosti, poněvadž to hovoří jeho lásce a rozumu a poněvadž mu jest samozřejmé, že každý člověk má mít možnost plně a svobodně žít v duchu Stvořitelově, opravdu lidsky...“¹³²

V r. 1921 vyšla Malému kniha s názvem *Akord motivů náboženských a sociálních* (1921).¹³³ Socialismus je v ní pojmán především a hlavně mravně, křesťansky. Křesťanský socialismus je postaven na lásce, a ta je fundamentem křesťanství, které je zase vždy hluboce socialistické. Křesťanský socialismus mu byl hlavně mravní záležitostí, teprve na opravdově křesťanských základech lze uskutečňovat politické a hospodářské systémy.¹³⁴ Pro Malého lepší poměry hospodářské přirozeně vyplynou z „lepšího srdce a rozumu“.¹³⁵ Už to ukazuje, jak se Malý staví k marxismu, který učí opak, a kde teprve mají být lepší poměry důsledkem socialismu. A dodává „...vada jejich socialismu vězí v tom, že jim socialism se stotožňuje jen s úsilím o hmotné dobro třídy.“¹³⁶ Vzorem opravdového křesťanského socialismu byla Malému babička Boženy Němcové. Právě pro svou lásku k Bohu a realismus, který jest výrazem opravdového socialismu. Antonín Matěj Píša oponoval, že Malého realismus je ve svém jádře jen „zakukleným romantickým idealismem, který se ocitá v rozporu se sebou samým“. „Malý shledává, že z otroctví práce lze se vymknouti jen láskou a vědomím, že nepracují pro sebe, ale pro cosi vyššího. Jak může však dnes dělník pracovati s láskou, ví-li, že plod jeho mozku nebo rukou nevzejde k prospěchu celé společnosti, ale že v první řadě

---

¹³¹ KUNTE, Ladislav. *Vznik nového náboženství*. Praha: Minařík, 1920. s. 164.

¹³² MALÝ, Rudolf Ina. *Akord motivů náboženských a sociálních*. V Praze: Melantrich, 1921. s. 32.

¹³³ S věnováním Edvardu Benešovi, „mistru realistické politiky“. Tamtéž.

¹³⁴ Srov. PŠENČÍK, D. *Literatura. Nové Čechy: pokroková revue politická, sociální a kulturní*. Praha: Jaroslav Werstadt, roč. 5 (1921), č. 1 (25.10.), s. 42.

¹³⁵ MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnými očima: studie o různých věřích filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti*. Praha: Srdce, 1920, s. 50.

¹³⁶ Tamtéž, s. 49.

stane se objektem nekalé obchodní spekulace, anebo pozoruje-li, že výsledek jeho napětí a námahy je mnohdy zhoubný a rozvratný?¹³⁷

Bolševismus měl dle Malého ‚vysoce ušlechtilé cíle‘, které jsou zároveň i cíle každého pravého socialismu. Chtěl vrátit člověku jeho důstojnost, vysvobodit ho z útisku, dát mu radost ze života. O násilné bolševické revoluci hovoří Malý jako o ‚odvážlivém experimentu‘, ale je zajímavé podotknout, zejména ve vztahu k Píšově výroku citovaném výše, že ji nezavrhuje: ‚jistému násilí, arcit‘, nikdy není možno se vyhnouti v žádné revoluci.¹³⁸ Malý pokračuje ‚bolševici kromě svého komunismu hospodářského a jeho záslužného cíle, hmotné rovnosti – duchovně dosud světu nedali nic. Mravně a kulturně bolševism se vyznačuje jenom samou negací...¹³⁹ Bolševismus podle Malého postrádá vlastní duchovní obsah. V bolševické kultuře spatřuje pokračování té měšťácké – ‚...týž pustý positivism a utilitarism, zkrátka totéž hmotářství ve všech jeho formách, kterým žil a vyžil se již měšťák a na něž pokaždé schátral...¹⁴⁰ Bolševické umění stavělo na pouhém požitku, na nízké zábavě, která svou ‚přístupností‘ vyhovovala lidu. A na takovém základu těžko budovat *lidství*. Umění Malý vnímal v Šaldově i Masarykově duchu jako takové, které má být progresivní, které má lidskou duši pozvedat. Pro filosofa a právníka Emila Svobodu, na kterého ještě narazíme, a který si byl s Malým v mnohém podoben, byl bolševismus též svými cíli a myšlenkami sympatický. Dodává však, že to jsou vlastní metody bolševismu, pro které ho je třeba zatratit: ‚pro nesmyslnou ideu, že nový člověk vzejde z násilného převratu, že obrození lidstva provedeno bude šibenicemi, erárními vraždami, ničením majetku a životů, že organisace, složená z banditů, zbuduje chrám nového lidství.¹⁴¹

V souvislosti s působením Malého v různých listech a jeho politickou kariérou je třeba doplnit další zásadní princip jeho filosofického světonázoru. Tím je jeho výzva k činnosti, aktivitě. Pro Malého, a jak sám svou životní praxí dokládá, je důležité, aby člověk byl *tvořivým*. Primát v této téměř až povinnosti patří *inteligenci*, která ‚má stát v čele‘ – k čemuž patřila i mimo jiné vydavatelská činnost a vůbec zásahy do veřejného kulturního (i

---

¹³⁷ Píša, Antonín Matěj. *Soudy, boje a výzvy: z let 1920-1922*: Výbor. Praha: Čin, 1922, s. 71.

¹³⁸ Tamtéž, s. 65.

¹³⁹ Tamtéž, s. 63.

¹⁴⁰ MALÝ, Rudolf Ina. *Akord motivů náboženských a sociálních*. V Praze: Melantrich, 1921. s. 64.

¹⁴¹ SVOBODA, Emil. *Utopie*. Praha: Vydavatelství Volné Myšlenky československé, 1922. s. 58.

politického) života. Malý sám během svého života působil i sám redigoval mnoho revuí: mezi nimi např. *Národní kultura* (kterou Malý redigoval v letech 1922 – 1923) *Kritika*, Kruh aj. Revue *Kritika*¹⁴², kterou založil Malý, a jedním z jejíž hlavních členů byl hned od počátku F. X. Šalda¹⁴³, vznikla (1924) jako reakce *Skupiny kulturních pracovníků* na jejich odsunutí z revue *Národní kultura*¹⁴⁴. Právě v prostředí *Kritiky* se ukazuje, jak pokládal za nutné, aby do časopisu mohli přispívat všichni, nehledě na politickou stranickost.

Požadavku ‚aktivity‘ lidského bytí odpovídá i Malého pojetí *pokroku*. V *Kritice* Malý s komentářem uveřejnil článek ‚Pokrok‘ George H. Bonnera¹⁴⁵. Ač není pravděpodobné, že by se jako darwinista s Malým mohl shodnout v čemkoliv jiném, tak právě jeho pojetí pokroku závislého na svobodné vůli, na úsilí, bylo názorovým hlediskem nejen Malého, ale i programem *Kritiky*. Bonner píše „pokrok lidstva je pokrokem jednotlivců-geniů v náboženství, filosofii, vědě a umění, kteří svými snahami nabyli onoho vědomí pravdy, jež všem jejich vrstevníkům usnadnilo její dosažení.“¹⁴⁶ Bonnerův výrok o ‚jednotlivcích – geniích‘ se podobá Malého výzvě inteligenci. Ta má v Malého díle zcela určující význam.

---

¹⁴² Mimo členů Skupiny kulturních pracovníků do *Kritiky* stihl přispět i předčasně zesnulý Jiří Wolker, ale přispívali i například Zdeněk Nejedlý a Božena Benešová.

¹⁴³ Mimo Šaldu například Karel Vorovka, Josef Bartoš, Vilém Dvořák a Otokar Fischer.

¹⁴⁴ Došlo tak v reakci na spor, který vyvrcholil článkem F. X. Šaldy *Pět let republiky*, který byl zveřejněn v *Národní kultuře*. Šaldův článek byl kritikou tehdejší české politiky a kriticky na něj reagovalo Právo lidu a později Skupina kulturních pracovníků, která se Šaldy zastala, vítajíc volání po nápravě veřejných poměrů. Malý, který tehdy *Národní kulturu* vedl, byl ze své funkce odstaven, a podobně byli nuceni odejít i ostatní členové Skupiny. Proti výstupu na obhajobu Šaldy vznikl v *Národních listech* (RUTTE, Miroslav. *Jedenáct proti Thébám*. *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, roč. 63 (1923), č. 328 (29.11.), s. 2.) článek s názvem *Jedenáct proti Thébám*, ve kterém Miroslav Rutte zkritizoval Skupinu a jejich za veřejné projevy (jmenovitě za petiční projevy, které čítaly podpisy známých osobností) na podporu Šaldy, ve kterých spatřoval užívání ‚silné zbraně‘ pro malichernost jednotlivců. Charakter sporu byl ovšem politický. *Národní kultura* patřila československým socialistům, a to určovalo i směr, kterým revue šla. Nově vzniklá *Kritika* (která ovšem ač revue literární se věnovala i otázkám politickým) měla ve svém programu, že nezáleží, se kterými politickými programy přispěvatelé sympatizují, ke kterým se hlásí, a pro které deníky píše.

¹⁴⁵ George H. Bonner (1895 - 1929) byl spisovatelem, jenž působil v Oxfordu, mimo jiné v čase, kdy tam působil i J. R. R. Tolkien.

¹⁴⁶ BONNER, George H. *Pokrok*. In *Kritika*. Praha, *Kritika*, 1925. s. 146.

Napříč vši tvorbou Malého se objevuje její kritika i volání po její nápravě. Inteligence¹⁴⁷ je v krizi. Tato krize se podle Malého u inteligence projevovala dvojnásobným způsobem: hmotně, vyplývající z poměru státu (a společnosti celkově) k inteligenci, což bude dále ještě rozvedeno, ale především duchovním a rozumovým rozvratem. Důvodem této krize je neduchovnost doby, ovšem také to, že inteligence ‚zradila sama sebe‘. „Umělci a vzdělanci vůbec po válce zradili, protože myslí jen na konjunkturu a splývají s kalnými proudy životní praxe (...) Přestali být svědomím doby, přestali být strážci i tvůrci hodnot a stali se nanejvýš jenom zrcadlem dobové destrukce.“¹⁴⁸ Necharakternost inteligence ústí v to, že jsou „opravdu demokraty“ (ve smyslu mechanické demokracie), totiž proto, že nemá jiné víry ani jiných ideálů, nemá rozhodnosti, a věří jen v obecný pojem demokracie. Vidíme tedy, že zde pro inteligenci vystupuje i mravní závazek. Mravnost je pro ni osobním i společenským závazkem, z něhož vystupuje odpovědnost inteligence nejen za sebe, svou tvůrčí aktivitu, ale i za ostatní členy společnosti. Inteligence, řečeno s Malým, má vyvádět ke světlu. Malý píše „veřejné mínění, světový názor a mravní úroveň národa nikdy nebyly bez závažného významu pro vývoj politických poměrů ani v dobách absolutismu, natož nyní! A vštipit národu takový mravní a duchovní ráz, aby umožňoval moudrou a dobrou politiku – toť právě přirozenou úlohou a hlavní mocí každé schopné inteligence.“¹⁴⁹ Mravní má být především tedy i národ. Teprve dobrý mravní ráz dává národu dobrou politiku.

Ideálem byl Malému takový nárok na *inteligenci*, který má svůj původ ve vzoru velkých osobností minulých dob, jejichž výrazem (a zároveň podnětem pro jejich tvůrčí aktivitu) byly velké ideje (svoboda, demokracie atd.). Inteligence v Malého pojetí není nutně závislá (a z toho budu dále vycházet) na institucionalizovaném vyšším vzdělání, jak to píše v knize *Sláva dne*.¹⁵⁰ V *Kritice*¹⁵¹ totiž zaznívá opak, proti kterému se vymezil Šalda v článku

---

¹⁴⁷ O tom, co Malý spatřoval jako inteligenci, bude ještě řeč v souvislosti s Rádlem. Zatím jen stručně podotknu, že i zde se projevil Malého odpor k akademismu. Za intelektuály, stejně jako Šalda, považuje ty, kteří se věnují ‚duchovním‘ zaměstnáním, ti, co k nim vychovávají, ti, co jsou tvořiví.

¹⁴⁸ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 23.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 229.

¹⁵⁰ MALÝ, Rudolf Ina. *Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii*. Moravský Krumlov: Národní knihtiskárna v Moravském Krumlově, 1925, s. 89.

¹⁵¹ MALÝ, Rudolf Ina. O novou stranu. In: *Kritika*. Praha: Kritika, 1924.s. 11.

ve *Varu*¹⁵², kde podle něj právě Malého institucionalizované pojetí neznamena v důsledku ‚zásluhu‘ onoho ‚vzděláním postihnutého‘, ale spíše nahodilost možností, které vyplývají například i z majetkových prostředků, které člověku studovat prakticky dovolí.¹⁵³ Šaldův argument je jistě výborný, avšak je třeba brát v potaz, že vymezení pojmu inteligence se v článku ‚O novou stranu‘ (*Kritika*) Malý blíže nevěnoval, a jeho cílem bylo něco zcela jiného. Pro Malého institucionalizované vzdělání (a ovšem i tradice) bylo jistě důležité, jelikož se na něj vázaly profese, ale to, o co šlo především, byla „láska k čisté duševní práci, kulturní snahy a potřeby, tvorba, láska k vzdělání, umění, vědě a literatuře ...“¹⁵⁴

Inteligence má v Malého pojetí hned několik pro ni typických rovin a funkcí. První z nich je funkce tvůrčí, vycházející z předpokladu, že inteligence má být především aktivní (totiž činná ve svých *projevech*). Posláním inteligence podle Malého bylo vytváření nejen hmotného užitku, ale svobodná kulturní a tvůrčí práce (která má ovšem v Malého pojetí v důsledku vždy politický význam), vyplývající z předpokladu přirozeného chtění člověka po opravdovém štěstí. Podle Malého musí být absolutně realistická, což prakticky znamená: „Musí být odvážná, srdečná, moudrá, poctivě věřící, plodná a nepoddajná. Musí mít bohaté nitro i bystrou a vzdělanou hlavu. A nesmí se bát jít proti běžnému proudu a šablonovité průměrnosti, kdykoliv je toho třeba. (...) Musí mít živou i pružnou mysl a srdečný životní instinkt, musí myslit a jednat v rytmu plné a vyvíjející se reality. Musí myslit a jednat svobodně, bez předsudků a šablon; ale ne lhavě a pohodlně.“¹⁵⁵ Vidíme, že jde především o závaznost morální vůči sobě i vůči společnosti.

Další z funkcí, dalo by se říci, je sebeafirmační, a je zároveň potvrzením *účelu* inteligence. Obecně lze říci, že inteligence musí být opravdu inteligencí, konkrétně, v situaci oné doby, o které bylo napsáno výše, musí se inteligence „vrátit k sobě“¹⁵⁶ – tj. vymanit se z tendencím, ke kterým ona doba úpadku spěje. To znamená, má se stát svým vlastním ideálem. Cílem jí musí být absolutní lidská skutečnost, „...jenom čisté lidství, poznání,

---

¹⁵² ŠALDA, František Xaver. *Inteligence a demokracie. Var: pokrokový list pro veřejné otázky*. V Praze: Občanská knihtiskárna. Roč. 3 (1925), č. 12 (01. 01.). s. 365.

¹⁵³ Tamtéž, s. 365, 366.

¹⁵⁴ MALÝ, Rudolf Ina. *Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii*. Moravský Krumlov, 1925. s. 90.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 122.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 97.

poctivost, láska, spravedlnost a duchovní tvorba – jsou pravým smyslem a posledním cílem všeho lepšího lidského podnikání a zdravého vývoje.“ To souvisí s druhou funkcí (a povinností), kterou je zprostředkování. Inteligence má, řečeno s Malým, *vyvádět* na světlo. Inteligence má podle Malého vrátit člověku jeho přirozenou duši, vést ji, pozvedat k vyšším možnostem. Má být dobrým příkladem lidu. A má to dělat tak, že si uvědomí své poslání a skrze svou tvorbu lid pozvedat. Lidu zde v protikladu k inteligenci přiznává přístupnost citovým afektům spíše než rozumovým. Podobně to vnímal i Inocenc Arnošt Bláha, jenž vyjádřil funkci inteligence ve společnosti jako podobnou „funkci rozumu v individuálním organismu“¹⁵⁷, totiž jako vůdčí roli. Další funkcí je *sdužovací* (a v tomto smyslu je její povinností společenská angažovanost). Malý proto ve *Slávě dne* žádá, aby došlo k vytvoření jednotné ‚fronty‘ inteligence. To bylo kritikou pojímáno jako žádost Malého po vytvoření (politické) strany. I když Malý přímo o ‚nové straně‘ politického rázu hovoří, primárně žádá jakési útočiště inteligence, které by mělo kvalitativní ráz. Byla by to strana opravdového pokroku, která by kladla kulturní a mravní i náboženské hodnoty nejvýše.¹⁵⁸ Z této koncepce ovšem plyne i pojetí samotného intelektu jako síly, která je aktivně tvůrčí, a je tak schopna ‚sdužování‘.¹⁵⁹ Tato funkce je zároveň požadavkem, aby inteligence zaujala místo, které jí náleží – a to v čele lidu. Jak velký důraz na tento sdužovací požadavek Malý kladl se dá vyjádřit citací: „Inteligenti všech zemí a stran – spojte se!“¹⁶⁰

Již bylo načrtnuto, proč je pro Malého inteligence tolik zásadní: skrze svou činnost (literatura, ale i veškerý veřejný projev, přednášky apod.) má politický dosah. To se konečně ukazuje ve vztahu společnosti ke státu: „Jaká je inteligence takoví mohou být dříve či později i všichni voliči, a jací jsou voliči, takoví budou i poslanci. Praktická politika jest jenom zhuštěným obrazem mravní a duchovní úrovně celého národa.“¹⁶¹ Ve vztahu inteligence – stát Malý spatřoval i nutnost, aby stát poskytoval prostředky k tomu, aby se inteligence své

---

¹⁵⁷ BLÁHA, Arnošt. Dohoda Němců s Čechy. In: *Kritika*. Praha: Kritika, 1926. s. 4

¹⁵⁸ MALÝ, Rudolf Ina. O novou stranu. In: *Kritika*. Praha: Kritika, 1924. s. 11.

¹⁵⁹ Takto chápe Malého i Šalda, který se ve *Varu* proti tomuto pojetí ohrazuje a tvrdí, že intelekt ‚životatvorné‘ síly nemá. ŠALDA, František Xaver. Inteligence a demokracie. *Var: pokrokový list pro veřejné otázky*. V Praze: Občanská knihtiskárna. Roč. 3 (1925), č. 12 (01. 01.). s. 364.

¹⁶⁰ MALÝ, Rudolf Ina. *Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii*. Moravský Krumlov: Forum, 1925, s. 110.

¹⁶¹ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 232.

činnosti vůbec věnovat mohla. Kritizoval, že inteligent „kterému kulturní snahy a potřeby jsou ještě nade vše – je v bídě dvojnásobné, protože, utruhuje si na divadlo a knihy ze svých peněz na živobytí, nemá s dostatek toho ani onoho.“¹⁶² Kritizoval nedostatečnou podporu státu, kterou je nutné nahlížet ve spektru mechanické egalitářské demokracie, která nedává prostor a neodměňuje podle kvalit jednotlivců.. Primát intelektu zakládá, jak zdůrazňoval i Šalda¹⁶³, na tom, že zachovává stát.

---

¹⁶² MALÝ, Rudolf Ina. *Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii*. Moravský Krumlov: Forum, 1925, s. 90.

ŠALDA, František Xaver. *Intelligence a demokracie*. *Var: pokrokový list pro veřejné otázky*. V Praze: Občanská knihtiskárna. Roč. 3 (1925), č. 12 (01. 01.). s. 363.

V. Světlo v tmách a kříž

1. Cesta k Římu

Pro Malého tvůrčí i osobní život byl pro zlomový r. 1927, ve kterém byl ministerstvem zahraničí vyslán jako legační rada do Říma.¹⁶⁴ Tou dobou také na téměř deset let ustaly styky se Šaldou, které byly zapříčiněny Šaldovou kritikou levicových literátů, s níž Malý nesouhlasil.¹⁶⁵ K obnovení styků došlo v polovině 30. let. V Itálii rodina strávila dva roky života (1927-1929). Z Itálie se Malý vrátil, jak píše Putna „...nejen jako zanícený katolík, ale i jako zanícený stoupenec italského fašismu.“¹⁶⁶ Již během jeho pobytu v Itálii také vzniká jedna z jeho nejznámějších knih, která v r. 1935 vyšla pod názvem *Kříž nad Evropou, revoluce 20. století*. Za její ideové pokračování se pak dá pokračovat drobný spisek *Světlo v tmách*, který vyšel v r. 1937. V témže roce také začíná vycházet ‚kulturní i politický‘ časopis *TAK* (1937, 1938-1939)¹⁶⁷, jehož šéfredaktorem se Malý stal, a který taktéž ideově pokračoval ve stopách Malého posledních děl.

To, že jeho obrat k římskokatolické církvi zůstal jím samým v podstatě nereflektován, je, pokud uvážíme jeho předchozí díla, nanejvýš překvapivé. Je zajímavé poznamenat, že Šalda knihu *Kříž nad Evropou* nazval ‚knihou politického vyznavače‘. Vlastní poznámky ke knize však zůstávají omezeny na chválu Malého za postihnutí problémů demokracie, liberalismu a inteligence, o kterých sám Šalda také psal, ovšem abstraktnější se stává, když hovoří o Malého příklonu k ‚latinitě‘ a fašismu. Ten je prý ‚otázkou speciálníou‘ a to by vyžadovalo obsáhlejšího šetření. Dodává: „Syntesa, z níž vzejde opravdu nový člověk, musí mít širší základnu, musí počítat i s žízni spravedlivosti a láska a s milosrdenstvím, na něž Malý zapomíná.“¹⁶⁸ V této souvislosti je třeba doplnit, že Marian Schaller ve vzpomínkách na Šaldu podotýká, že když si Šaldův referát na Malého knihu četl, vyslovil politování nad

---

¹⁶⁴ MALÝ, Rudolf Ina. *S.F.X. Šaldou tehdy a nyní: dopisy, dílo, evokace*. Čáslav: Třiatřicet, 2021. s. 39.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 307.

¹⁶⁶ PUTNA, M. C., *Česká katolická literatura v kontextech, 1918–1945*, Torst, Praha 2010, s. 721.

¹⁶⁷ Vyšly jen dva ročníky.

¹⁶⁸ ŠALDA, F. X. *Šaldův zápisník*. Praha: Otto Girgal, 1935-1936, roč. 8, č. 1. s. 200.

změnou Šaldova smýšlení. Na to Šalda reagoval prohlášením, že nikterak své myšlení vůči katolické církvi nezměnil a že smýšlí stejně tak, jak se vyslovil ve stati o básních Xav. Dvořáka a Sigismunda Boušky.¹⁶⁹

Kniha *Kříž nad Evropou* se setkala s velkým ohlasem – v určitých kruzích s kladným, v jiných zase přijata nebyla vůbec. Na adresu Malého (v reakci na knihu i *TAK*) se v *Křesťanské revui* píše: „Náš vzdělanec, chce-li být budovatelem kvalitní demokracie, bude prý povinen vštěpovat našemu národu vlastnosti latinské civilizace a vykořeňovat z jeho povahy germanisační i bolševizující nihilismus a materialismus (...) Moderní krize je strašná, rozklad dnešního evropského společenství je děsivý – kdo by to chtěl popřít? Ale není na této temné krisi vinna i katolická církev, její bohoslovci, hierarchie a lid? (...) TAK však k nám mluví se zarputilou tupostí a vyzývavostí špatných konvertitů, mlátí nás po hlavě svými formulemi o latinské civilizaci, hází na bedra bloudícího člověka celou tíhu odpovědnosti za rozvrat dnešní Evropy (...) Hluboká víra hledá Antikrista v blízkosti vlastního oltáře, aby ho chytila na místě svatém a provedla očistu svého chrámu.“¹⁷⁰

Kříž nad Evropou v sobě sdružuje několik konceptů, které Malý více či méně rozvíjel, však v jiném prizmatu, již dříve. O krizi moderní (=mechanické) demokracie hovořil Malý již několikrát předtím, poprvé se jí dotýká v knize *Sláva dne* (1925). I tehdy proti ní staví jako vlastní ‚ideál‘ - tehdy abstraktněji pojatou - kvalitativní demokracii. Teprve nyní však propojuje kvalitativní demokracii, fašismus a římskokatolickou církev.

---

¹⁶⁹ LIFKA, Bohumír, Karel SVOLINSKÝ a František Xaver ŠALDA. *Na paměť F. X. Šaldy: sborník vzpomínání, lásky a vděčnosti : [sborník k prvnímu výročí jeho smrti]*. Praha: B. Lifka, 1938, s. 85. Pozn. Šalda se odkazuje ke Kritickým projevům III. z let 1896-7. Ve stati Šalda odmítá, že by byl sám katolíkem (ba křesťanem vůbec), i když sám připouští klady katolicismu, jeho sociální funkce apod., ovšem s dodatkem, že on sám ‚chce být hlavně spravedlivým člověkem‘. Tamtéž, s. 218.

¹⁷⁰ Křesťanská revue. Praha: YMCA, 1928 -. S. 156

2. Mechanická demokracie: sendvič, antikrist

O krizi společnosti Malý v *Kříži nad Evropou* hovoří jako o ‚vystřízlivění z iluzí‘ nové doby. Ve dvacátých letech krizi reflektoval i Zdeněk Nejedlý, který spatřoval příčinu v přílišném dbání formy a opomenutí obsahu: idea demokracie je podle něj nevyčerpatelná, ale je nutno, aby stále nabývala nových obsahů. „Dosažení státní samostatnosti byl jeden cíl našeho demokratického vývoje. Jeho uskutečnění však nesmí nám znamenati konec demokracie, její uskutečnění, nýbrž stupeň k dalšímu zase vývoji.“¹⁷¹ To, co je zde u Nejedlého vyjádřením obavy z pasivity společnosti, je u Malého v podobném významu *vlažností* společnosti. Mechanická demokracie je pro Malého ne pouhým politickým systémem, ale *světonázorem*.

Jak Malý píše již ve *Slávě dne*: „...princip demokracie není v krizi“¹⁷². Jeho kritika mechanické demokracie nevychází z kritiky ideálů této demokracie, které jsou ideály veskrze křesťanské, ale z kritiky praxe, která vychází primárně z jejich překroucení v naturalismus. Příkladem, jak bude ukázáno později důkladněji, je pojetí rovnosti jako fundamentu křesťanského individualismu a naturalistického panteismu. Naturalismus, zavrhnuv transcendentno a postaviv na místo Boha přírodu, není ve svých základech ničím jiným, než čím je mechanická demokracie, kterážto místo přírody staví lid. V demokracii vidí politický naturalismus: „vychvalovaná demokratická svoboda, bratrství a láska k bližnímu jsou za nynější demokracie ve skutečnosti jenom nevázaným bojem všech proti všem, volným zápasem o kořist a moc, bezohledným uplatňováním stranických požadavků a neodpovědným vlivem sobeckých zájmů a vášní voličových na zákonodárny sbor.“¹⁷³

I masarykovské pojetí demokracie je mu pojetím mechanickým. Masarykovy kvalitativní nároky - „Demokracie není rovnost paušální, neuznávající rozdílů kvalitativních - svoboda, rovnost, bratrství neznamená nivelisaci, nýbrž individualisaci a proto i kvalifikaci“¹⁷⁴ – jsou Malému sice krokem od mechanické demokracie, ale ne kvalitativní demokracií, ale

---

¹⁷¹ NEJEDLÝ, Zdeněk. Hra na demokracii. In. *Kritika I*. Praha: Kritika, 1924.

¹⁷² MALÝ, Rudolf Ina. *Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii*. Moravský Krumlov: Forum, 1925, s. 74.

¹⁷³ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 68.

¹⁷⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce*. V Praze: Čin, 1930. s. 534.

demokracii liberalisticky zeslabenou, jelikož není obsahem společnosti obecného mravního a duchovního řádu, tak „...nemá demokratický individualismus nikdy příliš daleko k liberalistické zvrůti a osobivosti!“¹⁷⁵ Masaryk si uvědomoval, že je třeba mravního základu demokracie, a byl si vědom toho, že lid musí být demokratickou morálkou proniknut. To, co Malý ale považuje za problém je Masarykovo odmítání katolicismu jako mravního základu. Masaryk podle Malého vychází z autorit, které sice hlásají humanitu, ale Malý je vidí jako příliš slabé. Masarykovo individualistické stanovisko, vycházející z pojetí individua jako nositele sociálního dění, jakožto takového morálně odpovědného, a taktéž i humanita jako báze se Malému ukazuje jako princip vycházející z naturalisticko-liberalistického pojetí. Podstatou totiž je volná lidská přirozenost, nikoli růst vedený náboženským řádem, což v důsledku podle Malého vede k ‚individualismu‘ „...sobeckých zájmů a myšlenkové a mravní libovůle, hamižnosti, prospěchářství, vykořisťování.“¹⁷⁶ Konkrétním problémem mechanické demokracie je prakticky i ideově rovnost, která se stala jejím velkým heslem. Rovnost v rámci mechanické demokracie je rovností vnějškovou, ignorující schopnosti a zájmy individua, zároveň vycházející z přesvědčení o stejné hodnotě lidí, ale. „...vždy budou mezi jednotlivými lidmi rozdíly ve schopnostech, pílí a zájmu, neboť lidé nejsou stroj, nýbrž bytosti živé a svobodné, jež se svou hřivnou různě nakládají“¹⁷⁷

Výrazem ducha mechanické demokracie je u Malého zvláštní typ člověka: sendvič. „Sendvičismu není v jedné sociální vrstvě víc než v druhé – je více méně všude a pan Sendvič vězí aspoň zčásti téměř v každém dnešním člověku.“ Sendvič je člověkem věru vlažným, bez charakteru, jemuž je vlastní neutrálnost: „...pro všechno se dovede nadchnout, ale jen vlažně (...), všechno dovede uznat i popřít, ale jen ke svému prospěchu...“¹⁷⁸ Právě takový je jeho vztah k demokracii. Ta mu není výzvou, ale vyjádřením pasivity, jistého bytí v nebytí (nečinnosti). Demokracie mu totiž není svobodným bojem o uplatnění kvalit, přesvědčení, víry, ale právě naopak. „Sendvič hájí demokracii pro její kompromisní bezvětrí, v němž se dobře daří jeho soukromým kapustám.“¹⁷⁹ Poměr k hodnotám, náboženství, pravdě, je

---

¹⁷⁵ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 98.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 100.

¹⁷⁷ MALÝ, Rudolf Ina. *Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii*. Moravský Krumlov: Forum, 1925, s. 83.

¹⁷⁸ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 32.

¹⁷⁹ Tamtéž.

antagonistický, maximálně utilitaristický. *Pravda* sendvičovi neznamena nic – uctívá ji jen tehdy, pokud mu přináší užitek, stalo se z ní relativistický pojem v bojovém poli, kde vítězí mocní. Sendvič se smíří s čímkoli, pokud se to nepřičí jeho prospěchu. I veškeré hodnoty jsou podle Malého měřeny užitek. Podobně je to i s duchovními hodnotami. Náboženství je mu podle Malého zvláštní niternou zálibou, ale nikoli ničím závazným.

Sendvičova vlašnost je u Malého vyjádřena jako nejtěžší případ duchovního úpadku a stáří, jako krok od smrti. Pokud je u Malého cesta k pravé jsočnosti podmíněna *aktivitou*, pak sendvičovství znamená pasivní sešlost. Sendvičovství je výrazem resignace na boj o *sebe* ve smyslu uskutečnění *sebe* v pravé skutečnosti. Vlažný antagonismus sendviče Malý ukazuje na jeho přístup k diktaturám, které jej bytostně ohrožují. U Malého je vzájemný vztah sendvičů pojímán jako vztah utilitaristický, a tím neopravdový. Druhý je v tomto vztahu pojímán jen jako prostředek k dosažení cíle či jako *nikdo* potud, pokud jeho existence nijak nepřekáží a ani ji není možno využít. Základním nastavením takového sendviče je sobectví, které se naprosto rozchází s principy Ježíšova křesťanství, jak je Malý pojal v knize *Posvěcení života*. Sobectví je podle Malého prosazováním vlastních nicotných žádostí, které vycházejí na nejnižším stupni ze slepého a neovládaného chtění slastí, což je vlastní zvířatům, na vyšším stupni pak z rozvráceného rozumocitu, převážení jedné složky (buď rozumu nebo citu) nad druhou. Z tohoto hlediska je také zasažena rozumovůle – při Malého zásadě: „není možno chtít nic“¹⁸⁰ by se dalo hovořit i o jejím rozvratu. Sendvič sám sice podle Malého nedělá rozdíl mezi bolševismem a jinými diktaturami ani katolictvím, jelikož neví, co je jejich obsahem, ale to, co ví je, že jej ohrožují – ohrožují jeho vlašnost, proto se jim brání. Pro Malého je však bolševismus dovršením sendvičismu. Bolševismus chce zavést mechanickou rovnost a stejnost.

Jakýmsi ‚podtypem‘ sendvičovského člověka je u Malého ‚Antikrist‘, který jest výrazem extrémního protináboženského sendvičství. Zvláštní ráz tohoto sendvičovského typu je určen jeho démoničností: tím, že nepopírá Boha pro z vášně nebo zoufalství, ale z pouhé vlašnosti. Nezbožňuje nic, co by mu nepřinášelo hmotný užitek nebo požitek a zisk. „Vlašnost a lhostejnost, s jakou moderní člověk chodí okolo chrámů a velikých příkladů z církevních dějin, poťouchlá přizpůsobivost, s jakou šplhá za svými úspěchy, chladná spekulace, s jakou řeší nejenom otázku svého přesvědčení a svého charakteru, ale i třeba otázku manželství, lstivá a zákeřná korektnost i sofistika, s jakou tupí a ničí nepohodlné lidi a

---

¹⁸⁰ MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva*. V Praze: Kritika, 115.

myšlenky (...) to všecko je v podstatě neméně příšerné, než by byl uvědomělý kult Satanův“¹⁸¹ Malý však Antikrista nespatřuje jen ve své době, ale dodává: „v každé době se nějak projevuje tvář Kristova i Antikristova. Někdy silněji a zřetelněji, jindy skrytěji a chaběji; někdy výrazněji a obecněji tvář Kristova, jindy zase maska Antikristova“¹⁸² Je důležité si povšimnout, že zde Malý proti sobě explicitně staví Antikrista a Krista. Kevin L. Hughes¹⁸³, který se dlouhodobě věnuje Antikristovi jako biblické figuře, spatřuje jako jeden z hlavních znaků Antikrista ‚svůdcovství‘. To, pokud uvážíme pojetí svobody u Malého, vyznívá spíše jako ‚nechání se svést‘. Hlavním znakem svůdcovství zde je (životní, duchovní apod.) pasivita. Člověk se stává vlažným sám kvůli sobě, resignuje na aktivitu duše i těla, veškeré snažení u antikristovského typu člověka končí dříve, než začíná. Antikrist je symbolem této, řečeno s Malým, vyprázdněnosti ducha. Je svodem k pasivitě.

Antikristovské působení Malý spatřoval ve své době. Malý zoufale volal po obnově mravnosti, po obnově duchovního ‚mládí‘, „Vlažnost a lhostejnost jsou nejtěžší případ duchovního úpadku a stáří. Nejsou ještě smrtí, ale mají k ní již jenom krůček. A proto je nynější doba tak osudně významná: není jen běžným časovým přechodem, není jen obvyklou střídou dvou různých věků, ale je zápasem na život a na smrt ...“¹⁸⁴ Podle Malého jeho době chyběly velké osobnosti, které spatřoval v minulých epochách: Kant, Rousseau apod. Chyběla mu intelligence, která podle něj má stát v tomto boji s Antikristem vpředu. Intelligence má u Malého pozvedat lid, má působit ve veřejném prostoru. Pokud Ambrosius psal, že Antikrist je pro něj odvratem od uctívání pravého Boha, ovšem také ztělesněním jeho ducha v Neronovi, jenž křesťany tolik trestal, pak Malý musel spatřovat ducha Antikrista nejen v člověku neduchovně sendvičovském, ale právem by se dalo i napsat, že jej musel spatřovat i v nacistickém Německu, v Hitlerovi samotném. A právě v tomto kontextu je třeba číst následující řádky, ve kterých se pod termíny ‚kvalitativní demokracie‘ i fašismus podle Malého skrývá boj s Antikristem.

---

¹⁸¹ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 251.

¹⁸² Tamtéž, s. 247.

¹⁸³ HUGHES, Kevin L. *Constructing Antichrist. Paul, Biblical Commentary, and the Development of Doctrine in the Early Middle Ages*. Washington: The Catholic University of America Press, 2005. s. 66

¹⁸⁴ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935. s. 252.

3. Kvalitativní demokracie

Malého koncept kvalitativní demokracie, jak již řečeno, vznikl ve dvacátých letech a její jednotlivé ideové základy, jichž je pak syntézou, vznikly ještě dříve. Malému v základech kvalitativní demokracie stál nárok na rovnost, kterým se tolik pyšnila demokracie pro něj mechanická. Její zásadní nedostatek vystihl následující citací: „dám-li člověku, který ještě nic neumí, do ruky slabikář, aby se učil v něm poznávat písmeny, a dítěti, které již něco umí – knihu, aby si v ní slabikovalo; a dám-li si ušít boty ke zkušenému mistrovi a nikoliv k nedoučenému břídilovi – necením tím jednu lidskou duši víc a druhou méně, mé počínání není aktem náboženského hodnocení, nýbrž prostě jen aktem zdravého úsudku. A myslím, že bude jen v demokratickém zájmu právě té veliké hodnoty každé bytosti lidské, když po ulicích automobil bude řízen jenom šoférem zkušeným, obratným, svědomitým...“¹⁸⁵ Kvalitativní demokracie je hodnotící. Problémem, který Malý reflektuje v *Kříži nad Evropou* je, kdo může posuzovat kvalitu lidí. Východiskem mu je kulturní hierarchie hodnot. Mravní a duchovní hodnoty totiž Malý staví nejvýše.

Fundamentem kvalitativní demokracie musí být mravní a duchovní řád, který je zároveň společensky universálním i individuálním závazkem (a východiskem). Základním určením individuálního závazku, vycházejícího z pevného náboženského (a tím i morálního) řádu, je jeho všeobecný nárok. Pro Malého v knize *Kříž nad Evropou* bylo takovým náboženským řádem katolictví. Katolická demokratičnost zde splývá s křesťanskými ideály, které jsou postaveny na křesťanském socialismu, postavenému na lásce, obrácené k vnějšku (k druhým), prakticky i samotná struktura katolické církve je (kvalitativně) demokratická. Příkladem je volba papeže, jako výběru na základě osvědčených kvalit. Ovšem i papežova rozhodnutí jsou nakonec výsledkem demokratického usnesení poradních sborů a sněmů. Malý také zdůrazňuje demokratičnost v rovnosti možnosti vstupu ke kněžské hodnosti. Píše „cesta ke kterékoliv kněžské hodnosti jest otevřena každému a vstupem do kněžského stavu nebo do mnišské řehole nastává i formálně, co u každého katolíka před Bohem trvá fakticky: pomíjejí všechny světské rozdíly i hodnosti a zbývá jen třídění podle skutečných schopností a náboženského života.“¹⁸⁶ Námitkou, kterou Malý však nikterak nereflektuje, je odepření

¹⁸⁵ MALÝ, Rudolf Ina. Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii. Moravský Krumlov: Forum, 1925, s. 83.

¹⁸⁶ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 71.

možnosti vstupu ke kněžským hodnostem ženám. Pokud je kvalitativní demokracie určena hierarchií *kulturních* kvalit, pak i teoretické odepření kněžské funkce ženám stojí proti této *demokratičnosti*. Dalším praktickým příkladem katolické demokratičnosti je hájení mravního řádu, náboženských principů a duchovní svobody. Církev je podle Malého přizpůsobivá potud, pokud daný monarcha či stát apod. nestojí proti sociálnímu míru, dobrému řádu a mravnosti obecně tím, že porušuje náboženství nebo provozuje sociální útisk. V takových případech církev podle Malého bránila lid exkomunikací daného monarchy. Na zmíněných příkladech se Malý pokusil ukázat ony demokratické principy, které se podle něj minulostí potvrzovaly a v jejichž jádru stál a stojí pevný mravní řád. Ten je platný pro všechny bez rozdílu a určuje jednotlivce tím, že mu vštěpuje práva a povinnosti podle „všelidské mravní a kulturní hierarchie hodnot.“¹⁸⁷ Pro Malého jen tam, kde vládne náboženský řád, a kde je zárukou vnitřní i vnější spolehlivosti, tam jsou jednotlivci vedeni jednat správně, a tím i být prospěšní všeobecnému lidskému dobru.

Již vyplynulo, že v rámci kvalitativní demokracie nelze vznášet požadavek obecné ani praktické rovnosti všech lidí. Malý místo ní staví *spravedlnost*. Praktická spravedlnost, která se týká například mzdy, vyplývá z mravní a kulturní odpovědnosti vůči celku společnosti. Tento nárok byl v praxi pro Malého vyjádřením nespokojenosti s ‚ohodnocováním‘ intelektuální práce člověka, již v knize *Sláva dne* píše: „žádám spravedlnost. A není mi spravedlivé, když ohromná většina obyvatelstva dnes žije za svou práci – a po případě i neprací! – aspoň v dostatku, zatím co doktor filosofie anebo práv má nyní v Praze po svém třináctiletém zvláštním studiu 700 Kč měsíčně. Při tomto platu nemůže být pražský úředník ani kloudně živ a musí si přivydělávat - natož, aby mohl kromě svých úradů plnit ještě též další svou povinnost: neustávající nákladné sebevzdělání a kulturní apoštolát!“¹⁸⁸ Kvalitativní demokracie tuto *nespravedlnost* ruší, jelikož hodnotí.

---

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 92.

¹⁸⁸ MALÝ, Rudolf Ina. *Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii*. Moravský Krumlov: Forum, 1925, s. 84.

4. Fašismus

Tak, jako je mechanická demokracie (jako dědic osvícenského naturalismu) projevem duchovního úpadku, je tomu podobně s bolševismem a hitlerismem. Malý ukazuje, že jejich společným rysem je zavržení latinské kultury, která se manifestuje ve fašismu a katolicismu. Obdiv k latinské kultuře sahá Malému až k antice, k římskému impériu, u kterých vyzdvihuje, že (v protikladu k hitlerismu) „Římané svým národům nevnucovali svou kulturu, své mravy, právo, svou řeč a své náboženství.“¹⁸⁹

Mechanická demokracie podle Malého teoreticky chtěla určovat poměr člověka ke státu a k druhému člověku jako poměr sociálně rovný. Individualismus zde v důsledku znamenal vyjádření osamocené pozice ‚jednoho z mnoha teoreticky stejně rovných‘, v praxi pak podle Malého znamenal jedincovo utiskování. Z tohoto člověka vyňal podle Malého fašismus. Člověk je určen nově, a to jako složka jednoho celistvého organismu „...společné produkční vůle, která je povznáší na vyšší stupeň individualismu: opouštějíce své soukromé choutky a rozmary, které by mohly poškodit zájem celku, a uplatňující své individuální síly ve prospěch života společného ...“¹⁹⁰ Ve fašismu je soudržnost tohoto organismu je podmíněna duchovním obsahem, filosofií, posláním, povinnostmi, a není nic, co by mělo hodnoty mimo tento organismus¹⁹¹. Demokracie a liberalismus (jejichž základem je osvícenský naturalismus) věřily, že přírodní zákony a svobodná soutěž politických zájmů zajistí blaho společnosti, což se podle Malého ukázalo jako naivní představa, která v důsledku přivedla nejen novou formu utiskování slabších, ale také rozvrácení státních zájmů ve prospěch jedinců a stran. Fašismus proti tomu naopak staví stát jako absolutní autoritou, před kterou ustupují veškeré zájmy jednotlivců. Podle Malého ale nejde o zrušení individualismu, ale jeho naplnění v rámci ‚státního‘ řádu.

Fašismus je podle Malého naplněním principů kvalitativní demokracie, jehož hlavním garantem je stát. Fašismus „ví, že lidské povahy jsou velmi nestejně a že přirozené lidské

---

¹⁸⁹ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 184, 185.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 111.

¹⁹¹ Heslovitým vyjádřením by u Malého mohlo být sokolské (však ale převrácené) ‚ve zdravém těle, zdravý duch‘. Malý v článku, který napsal do revue *Tak*, klade požadavek, že sokolství musí býti katolické, jenom tak může sloužit národu.

sobectví velmi často ustupuje obecnému dobru jenom z přinucení. A proto princip ‚autority, hierarchie a disciplíny‘ fašismus pokládá za mnohem moudřejší cestu k spravedlnosti a vyšší kultuře než heslo ‚volnost, rovnost, bratrství.‘¹⁹² Podle Malého tento ‚dohled‘ státu neznamena despotismus. Státu totiž není dovolena libovůle, ale jeho samotné struktury musí být zároveň uctivy mravnímu a právnímu řádu. Skutečná demokratičnost fašismu je podle Malého tam, kde každý jednotlivec cítí, že prospěch a růst státu je podmíněn růstem a prospěchem jeho samého. S Malým řečeno, mravní řád se má stát státním programem.

To, co se u Malého náznakem a patrně neúmyslně objevuje, je motiv *samoty* jako individualistického vyrovnání se s redukcí církve na především ‚kategorií sociologickou‘, která byla rozvedena Rudolfem Voříškem v revui *Řád*. Podle něj je také od Malého přímo ‚nekatolické‘ spojovat církve s jednou určitou kulturou, protože katolictví může stavět na každé kultuře. Ze spojování latinity a katolictví „plyne i to, že se Malému katolicismus vlastně redukuje na obecný mravní řád, což je poněkud málo pro pochopení pravé podstaty katolictví a ještě méně pro jeho přesvědčivost. Dnes je třeba říci trochu víc o nárocích katolicismu a odpovědnosti každého člověka před Bohem, z čehož teprve plyne mravní řád a - především – nedomnívat se, že katolictví, rozumí-li se jím Církev, je především a jen kategorií sociologickou, něčím, co má pohodlnou cestou uchovat a uspořádat společnost.“¹⁹³

Katolický mravní řád tak, jak je Malým pojímán ve fašismu, sám o sobě určuje vztah člověka k člověku, ale jde to, že pokud je snížen jen na něj, pokud chybí ‚prosba a modlitba,¹⁹⁴ pak v tomto vztahu zůstává stále poněkud neúplnou kategorií, vyplněnou formou, jejíž celý obsah se vytratil. Sám Malý však v roce 1919 byl proti svazku státu a církve a volal: „*svobodná církev ve svobodném státě.*“¹⁹⁵ Stejně tak byl proti směšování Krista s vládní (státní) formou i Šalda¹⁹⁶, který zdůrazňuje, že Kristus několikrát prohlásil, že jeho království

---

¹⁹² Tamtéž, s. 206.

¹⁹³ VOŘÍŠEK, Rudolf. *Recenze: Rud. I. Malý: Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století. Řád. Revue pro kulturu a život.* Roč. 3 (1936), č. 5. s. 328.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnými očima: studie o různých věrách filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti.* Praha: Srdce, 1920, s. 157.

¹⁹⁶ ŠALDA, František Xaver a LANTOVÁ, Ludmila. *O umění.* Praha: Československý spisovatel, 1955. s. 625. Pozn. Šaldova připomínka je adekvátní, nicméně Malý se opravuje v knize Marx a Řím ve světlé živé

není z tohoto světa. Z již dříve zmíněného se naskytá otázka, jak je tomu se svobodou člověka ve společnosti (a to znamená i ve vztahu člověk – stát) a jak se svobodu vůle samotné, která by se mohla zdát samozřejmostí, ale je nutné tento problém přezkoumat i zde. V kapitole, která se zabývala svobodou, bylo ukázáno, že svoboda ve volbě (při podmínce zdravého rozumocitu) znamená i zvolení si určitého mravního systému, ovšem ve fašismu tuto volbu komplikuje stát, který jej vynucuje, jelikož právě v tom podle Malého je onen vyšší individualismus jako vyjádření organicky harmonického celku. A nejen vynucuje, ale rovnou s ním počítá. Malý píše „Ani zaměstnanec ani zaměstnavatel, nechť jsou podrobeni jakékoli vládní kontrole – nebudou úplně bez možnosti aspoň potají jednat špatně a rozvratně, nevedeli je zároveň také kolektivní svědomí vžitého mravního řádu.“¹⁹⁷ Onen *vžitý* mravní řád je možný pojmut jako odepření volby, stejně tak, jako je možné zpochybnit (ale ne vyloučit) svobodu volby pojímanou jako čistě vnitřní záležitost, která nebere v potaz vnější podmínky lidského bytí.

Na rozdíl od mechanické demokracie fašismus hrdě uznává „skutečnou občanskou nerovnost a hierarchii.“¹⁹⁸ „*Fašismus neomezuje vývoj a svobodu skutečných schopností, nýbrž jen vývoj a svobodu neoprávněných výsad a zisků*“¹⁹⁹. Schopnosti a způsobilost, které člověk má, jsou podle Malého ověřovány v konkurenci, a není zde místo pro přijetí člověka do zaměstnání na základě domnělé- např. školské - nehierarchické rovnosti. Od toho se také odvíjí i postavení ve společnosti, kde „duševní práce je (...) ceněna více než práce hmotná, ale je ceněna více – nikoliv jako zvláštní výsada, nýbrž jen jakožto zvláštní způsobilost a jakožto hlavní síla, která stát vede výš“.²⁰⁰ Fašismus ruší podle Malého *mýtus* rovnosti tím, že demokraticky praktikuje *nerovnost*, totiž hierarchii, která je založena na uznání schopností člověka.

Doslovem k Malého pojetí fašismu jako uplatnění nároků kvalitativní demokracie a zároveň jakýmsi úvodem k další kapitole by mohlo být objasnění *pokroku* lidstva. Ten, jak již

---

skutečnosti, kde připomíná, že katolíci se neztotožňují s žádným světským politickým režimem – a vzájemný poměr je dán duchem onoho režimu z hlediska duchovních katolických cílů.

¹⁹⁷ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 207.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 211.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž.

vyplývalo, spočívá podle Malého primárně v navrácení člověku jeho důstojnosti, uvědoměním si vlastního (obecně lidského) závazku, hlavně ale katolické (všelidské) renesance. Pokrok je zde u Malého výlučně spjat s ‚křížem‘: pokrok „...Bývá jankovitý. A jak je stár, oh, jak je stár! Je stár jako -Kříž (...) Kříž není symbolem pro klid a živoření. Je jako meč. A přece je symbolem míru a pokoje! (...) Je symbolem oné nejvyšší internacionály, která jediná může spojit všechny lidi a všechny rasy i národy ke společnému dobytí míru, pravdy a štěstí“.²⁰¹

Téma pokroku stojí za to rozvést o něco šířeji. Pokrok u Malého, ať se již jedná o individuální či všelidský, vychází z pochopení Krista a jeho zásad, později i z církevní dogmatiky. Úkolem vědy (stejně ovšem filozofie) je u Malého poznávat objektivní pravdy a každý umělec, každý vědec a filozof má individuální odpovědnost za své dílo. Malý, stavě se proti užitkovému relativismu, měl za to, že „lidstvo nikdy nebude moci se trvale spokojit pouhou užitkovou redukcí skutečnosti, nýbrž vždy bude chtít poznat pravdu úplnější.“²⁰² Úloha vědy a filozofie je proto ‚osvěcující‘. Odtud také výzva, aby inteligence *působila*. „Člověk se vždy bude ptát, jaká je podstata (...), jaký je celkový řád, původ i cíl světa, jaký je smysl života, v čem je pravé lidské štěstí. A nepoví-li mu toho věda ani filosofie – bude se utíkat k víře a ba i pověře.“²⁰³

---

²⁰¹ MALÝ, Rudolf Ina. *Světlo v tmách: zápisky*. Praha: Vyšehrad, 1937, s. 57.

²⁰² MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva*. V Praze: Kritika, 1924, s. 135.

²⁰³ Tamtéž.

VI. Kritika nacismu a bolševismu

Malý byl kritikem nejen hitlerismu, ale i *německého* ducha obecně. V Německu (předhitlerovským) spatřoval přímé měšťáctví. Měšťák byl pro Malého vrcholným zjevem pragmatismu, pozitivismu a utilitarismu. Měšťák podle nezavrhuje nic, ani mravnost, ani náboženství, ani vědu, cit či rozum, to však ale pro to, že mu mohou být užitečné. Pak je vše odůvodnitelné potud, pokud je to k užitku, prospěchu. Není mu pravdy objektivní. Takový duch tohoto měšťanství splývá i s podstatou německví, ve kterém se zrodil hitlerismus. „Základní rysy národní povahy jenom těžko se mění“ píše Malý v revui *Tak* v roce 1938.²⁰⁴ Hitlerismus je podle Malého plodem německé duchovní tradice.

Pozice člověka v této diktatuře je u Malého pojímána jako vyjádření vztahu ke germánské moci a síle, která je základem státu. Stejně v jako jiných diktaturách zde jedinec sám o sobě neexistuje, ale existuje jen ve státu a pro stát. Základním principem pro tuto diktaturu je východisko, že vychází ze snů o hegemonii nad evropskými národy a národní pýchy. Výsadní postavení germánské rasy v hitlerismu bylo u Malého určeno vytvořením vlastní hierarchie dignity. Duchovní ráz této hierarchie se zakládal na pýše, ale podle Malého také až téměř na nadsvětsky daném právu.

Ukazuje se, že pro Malého je hitlerismus tím nejhrubším projevem rozvrácení lidského rozumocitu a odvratem od cesty k opravdové jsoucnosti. Pokud je základním principem národa (a v rámci hitlerismu to znamená i základní princip jedince) rasa, vitalita a krev, ale ne duch a mravnost, pak jsou tyto základní principy zároveň přírodními pudy. To je souběžně argumentem, proč Malý hitlerismus vykládá jako dokonalý naturalismus. Z toho vyplývá, že přirozeným pudem je následně imperialismus. Konkrétní hodnota individuálního lidství podle Malého v hitlerismu spočívá jen na tom, nakolik je jedinec prospěšný pro stát. Stejně jako mravní řád není ničím než utilitaristickým nástrojem státu, který se ovšem nezakládá na etice a opravdové mravnosti, ale bezobsažnosti a neduchovnosti.

Základním východiskem pro tematizaci bolševismu je to, že je, stejně jako hitlerismus a fašismus, diktaturou, která člověka chce hodnotit jen podle významu pro kolektivní celek.

---

²⁰⁴ MALÝ, Rudolf Ina. Historie se opakuje. *TAK*. Ročník II. Praha: Vyšehrad, 1938, s. 133-135.

Tato kolektivita se manifestuje obřady, slavnostmi, uniformami i kultem prvních bojovníků a disciplínou. Bolševismus je v Malého pojetí duchovně určen naturalistickým osvícenstvím: duchem francouzské revoluce, ze které vymizela ‚svoboda‘, která byla nahrazena ‚pravdou‘ (totiž pravdou dělnické třídy). Malý o bolševismu psal již ve dvacátých letech a nelze říci, že by se jeho názor proměnil. Bolševismus pro něj stále byl hmotářstvím bez duchovního a mravního obsahu. „Nikoli Bůh, náboženství, věda, národ, lidstvo, nýbrž jen dělnická třída a její zájmy jsou základem veškeré pravdy.“²⁰⁵ Z této *pravdy* vyplývá i poměrování veškeré reality a hodnot, které jsou posuzovány podle toho, zda přináší či nepřináší prospěch dělnické třídy. Tak i samotná mravnost je poměřována jen prospěchem. Ona přirozená tendence rozeznávat rozumocitem dobro od zla je rozvrácená. Projevem hmotkářského utilitarismu (jakým byl naturalismus) byly i protináboženské tendence. „Náboženství jest úplnou negací bolševického světozoru: náboženství chce mravnost obecnou, nikoli třídní, a vyznává docela jinou hierarchii životních hodnot než tu, kde na nejvyšším stupni se nebesky stkví hmotné blaho, třídní užitek a moc.“²⁰⁶ Pro Malého byl bolševismus odvrácením se od cesty k správnému lidství. Tíživost shledává i v jeho důsledcích: totiž vlivu na další generace, kterým již bude vnucováno od útlého věku materialistické smýšlení a víra v Boha. Bolševismus podle Malého ničil lidskou přirozenost – totiž cestu, po které chce jít rozumocit. Bolševismus svázal člověka, až nakonec zbylo „...jenom robotské vězení těla a hmoty, aby na konec zbyla jenom hrůzná bastilla práce a strojů...“²⁰⁷

---

²⁰⁵ MALÝ, Rudolf Ina. *Kříž nad Evropou, revoluce dvacátého století*. Praha: A. Neubert, 1935, s. 122.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 125.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 130.

VII. Marxismus a socialismus

Po *Kříži nad Evropou* a drobném spisku *Světlu v tmách*, z nich zejména první se setkala s větším ohlasem, napsal Malý ještě další dvě knihy. Poslední za jeho života vydanou²⁰⁸ kniha je *Marx a Řím ve světle živé skutečnosti* (1939), ve které rozvinul kritiku marxismu a socialismu, kterou již započal ve dvacátých letech. Spis je pro naše téma důležitý zejména proto, že v něm konfrontuje marxismus a ‚socialismus‘ s křesťanským realismem.

Malý píše, že socialismus, po ‚poklesu rudého revolučního nadšení‘, začal hledat nové cesty k popularitě. Někteří socialisté začali volat po oddělení od marxismu. Dodává: „To je ovšem bláhové. Marxismus a socialismus se nedají tak snadno oddělit. Marxismus je podstatou a vlastním jádrem socialismu. Bez marxismu není skutečného socialismu“.²⁰⁹ Kritika sestávala z nekřesťanských základů, které Karl Marx socialismu vštípil. U Malého je Marxův socialismus v přímém kontrastu se socialismem dob předchozích, kdy Saint-Simon i Fourier považovali sociální reformy, které vymáhali, za důsledek evangelického křesťanství, v jehož obnovu svým socialismem doufali.²¹⁰

Marx, který dle Malého zůstává socialisty stále nepochopen, spatřil, že pro sociální skutečnost mají velký význam hospodářské síly.²¹¹ „Marx se začal dívat na lidskou povahu a na lidskou společnost jak skutečně jsou – a v tom byla jeho přednost. Měl zrak sice hodně špatný, ale přece jenom leccos viděl mnohem reálněji nežli utopisti...Nejsou to jistě jen síly hmotné, jež hýbou světem, a ne samým chlebem živ je člověk.“²¹² V čem se Marx přibližuje realismu je potlačeno důsledky, které z jeho světového názoru plynou, a které zakládají na tom, že skutečnost je ‚svět‘, ne Bůh. „Konkrétní člověk nemá jen tělo, ale i duši (...) Jí, pije, spí a pracuje, ale též myslí a cítí, věří a doufá a nikdy se nezbaví Božího doteku, kterým byl

---

²⁰⁸ Doopravdy posledním dílem je S F. X. Šaldou tehdy a nyní. Dopisy, dílo, evokace. Osud této knihy byl neblahý. Malý ji napsal po druhé světové válce, ale k jejímu vydání z politických důvodů v kontextu nastupujícího režimu nikdy nedošlo. Záslužně byla vydána roku 2020, doplněna o biografické údaje o Malém.

²⁰⁹ MALÝ, Rudolf Ina. *Marx a Řím ve světle živé skutečnosti*. Praha: Neubert, 1939, s. 11.

²¹⁰ Tamtéž, s. 12.

²¹¹ Tamtéž, s. 96.

²¹² Tamtéž.

poznávaný při stvoření.“²¹³ Duchovní smysl života je a má být stejně ‚reálný‘ jako materiální. Noetický argument materialismu o poznatelnosti materiálního světa je pro Malého bezvýznamný. Objektivní skutečnost – tj. i Bůh- je poznatelná (jakkoliv jen nedokonale). Dle Malého Marx považoval křesťanství za překonaný idealismus, paradoxně, právě odpor k idealismu je jednou z realistických tendencí Marxova myšlení. Křesťanství mezi ‚idealistické filosofie‘ nepatří a již od počátku s ním bylo v ‚rozhodném boji‘.²¹⁴

Dobrá kvalitativní demokracie, která je u Malého fundovaná na základech křesťanského realismu, nezakládá na ideji rovnosti, ale na ‚schopnosti‘. Roven si člověk člověku je u Malého jen a pouze před Bohem. Marx prý nesprávně předpokládal, že všichni lidé jsou si ‚od přírody‘ rovni a že mají i tytéž výrobní schopnosti: proto je podle marxismu nespravedlivé a volá o pomstu, když vlastnictví je nestejně rozděleno.“²¹⁵ Malý namítá, že v Marxově ‚třídě‘ jsou skupiny s odlišnými zájmy a jednotlivci s různou povahou a schopnostmi. Marxův požadavek práce naopak zase katolickému realismu a vůbec Malého filozofii vyhovuje. Aktivita a působnost každého člověka je měřena jeho spoluúčasti na božím díle – jinými slovy prací - dle Malého ať už duchovní či jinou.

---

²¹³ Tamtéž, s. 101.

²¹⁴ Tamtéž, s. 91.

²¹⁵ Tamtéž, s. 102.

VIII. Národ a stát, reflexe myšlení Malého od druhé poloviny 30. let

V roce 1919 vznikla již výše pojednávaná esej *Rozluka státu a církve*, ve které Malý v návaznosti na vyhlášku, která zakazovala využívat kazatelny pro politické účely, dodává, že je třeba buď „církve přijmout tak, jak jest, nebo ji zcela zamítnout“.²¹⁶ Tehdy byl nakloněn úplné rozluce, absolutnímu „očistění“ od církve v politické sféře, ačkoli je patrné, že si nedokázal představit, jak by k ní mohlo dojít a jaké by to mělo důsledky. O několik let později po svém návratu z Itálie dochází k posunu. Katolická církev má splývat nejen se státem, ale i s národem. Pro Malého jak osobnost, tak i národ, jako dva hlavní tvůrčí organismy, se spojují v jedné a téže boží vůli. „Národ a země jsou kotva, jež váže duši ke skutečnosti světa. Jsou pevný klad bezednosti. Jsou magnet, který nás soustřeďuje k věčné duši a svírá jádro. A který nás chrání jak před bludnou povšečností, tak před odstředivými choutkami sobeckosti. Také problém zdravé národní kultury a problém pravého individualismu jsou problém jeden a týž, jsou jednota nerozdílná. Oba mají tytéž životní předpoklady a oba je možno správně řešiti jen dokonalým realismem rázu náboženského. A oba mají totéž nezbytné a hlavní politicum: svobodu. Svobodu slova i činu, tvorby a boje, protože obě sdružené vůle: jak tvůrčí osobnost jednotlivcova, tak dějinná vůle národní – stejně chtějí býti věrny svému poslání a jenom svému. Nechtějí sloužiti cílům a prostředkům cizím, jež by je mohly připravit o jejich životní úděl a právo, o jejich dějinný osud.“²¹⁷

Bylo již řečeno, že Malý spatřoval budoucnost Evropy v katolické církvi i fašismu. Katolická církev mu v tomto období byla svou „pevnou“ formou velmi blízká a označoval ji za „promyšlený systém, který za pomoci Boží byl vytvořen kolektivním intelektem Církve tak, aby Boží slovo mělo pro všechny věky a pro všechny lidi vždy týž původní, jednotný ráz a tutéž obecnou platnost. Jakékoliv drobení a ulamování, jakékoliv subjektivní výklady a redukce mohou o krok za krokem vést jen k nevíře a destrukci.“²¹⁸ Zvláště poslední věta zaznívá v protikladu k Malého názorům v předchozí tvorbě trpce. Malý v křesťanství obecně spatřoval kameny, na kterých byla kultura Evropy vystavěna, už ale veškeré jiné proudy, než

---

²¹⁶ MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnýma očima: studie o různých věrách filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti*. Praha: Srdce, 1920, s. 153.

²¹⁷ MALÝ, Rudolf Ina. *S F.X. Šaldou tehdy a nyní: dopisy, dílo, evokace*. Čáslav: Třiatřicet, 2021. s. 176.

²¹⁸ MALÝ, Rudolf Ina. *Marx a Řím ve světle živé skutečnosti*. Praha: Neubert, 1939, s. 49.

byl katolicismus považuje za pomalou cestu k rozkladu, bolševismu či nacismu. „Stačí se prostě uchýlit od integrálního křesťanství, kterým je katolictví, ať již směrem tím nebo oním a nutně nakonec dojdeme k nekřesťanství.“²¹⁹ Katolictví se pro něj stalo ‚absolutním realismem‘, kterým se posiluje národní individuálnost a mravní a kulturní cíle všech evropských států. Tehdy teprve „každý národ může uplatnit své tvůrčí schopnosti a své mezinárodní poslání.“²²⁰

Během válečných let se Malý stáhl do ústraní, byl donucen opustit svůj post na ministerstvu zahraničí a byl přeložen na post na ministerstvu školství.²²¹ Zastaveno bylo i vydávání revue *Tak*. V roce 1941 stihl vydat *Kruh, sborník literární, výtvarný a hudební*, ve kterém se však vyhýbal jakýmkoli politickým tématům. Po válce se nakrátko do veřejného života vrátil, byl členem Společnosti Viktora Dyka a připravoval publikaci *S.F.X. Šaldou tehdy a nyní*, k jejímuž vydání tehdy nakonec nedošlo, načež se Malý stáhl do ústraní svého břevnovského domu, kde prožil poslední léta svého života. Zemřel dne 13. dubna 1965.

---

²¹⁹ MALÝ, Rudolf Ina. *Světlo v tmách: zápisky*. Praha: Vyšehrad, 1937, s. 50.

²²⁰ Tamtéž, s. 51.

²²¹ Tamtéž, s. 54.

IX. Dodatek – Emanuel Rádl a Emil Svoboda

Následující řádky mají být takříkajíc dovětkem k celé práci a kladou si za svůj cíl ukázat na podobnosti i naopak rozpory v myšlení mezi Rudolfem Inou Malým, biologem a právníkem Emanuele Rádlem a již ne tolik známým právníkem a filozofem Emilem Svobodou. S Rádlem se Malý znal osobně již od studentských let, kdy na univerzitě navštěvoval jeho přednášky. Jejich vztah se však jako přátelský označit nedá, což odráží jejich názorovou různorodost, a to zejména proto, a sám Malý to na Rádlovi velmi oceňoval, že se oba tematicky věnovali stejným problémům veřejného života. Spor, který byl započat již krátce před světovou válkou, vyvrcholil v tzv. bojích o Šaldu²²². Naopak, nic nenasvědčuje tomu, že by se Malý osobně stýkal či četl Svobodu, který ovšem přispíval například do Šaldovy *České kultury*. Nicméně, ukáže se, že právě konfrontace se Svobodou vyvolává u Malého přímo nepojímané otázky.

V roce 1914 Malý v *České kultuře* recenzoval Rádlovy *Úvahy vědecké a filozofické* a Rádla označil za „subjektivistického skeptika“ a „vědeckého romantika“ s programem boje proti teoretickému racionalismu a „objektivní vědě“. Podle Malého Rádl nevěřil v nic absolutně – což diskredituje filozofické a náboženské (i estetické) hodnoty.²²³ V čem se Malý s Rádlem sbíhal byla Rádlova nechuť k „úřední“ vědě a individuální povinnosti ručit za své myšlenky.

Přinejmenším paralely s Malým lze najít v Rádlově pojetí kristovského křesťanství, katolické církve a v „boji proti pasivitě“. Je třeba na začátek zmínit, že víra samotná je pro

---

²²² Počátek „bojů o Šaldu“ vybudil Rádl svou statí „Šaldova filozofie“. Ve vzpomínkách na Šaldu je Malý komentuje se slovy, že Rádl si Šaldu vykládal po svém „...a to nejenom v tom smyslu, že Šaldovo myšlení a šaldovská estetika mu jsou vlastně v podstatných rysech cizí, protože Rádlovy oči právě pro tento druh duchovní tvorby nejvíce dosud trpí starým „realistickým“ zákalem, ale i v tom smyslu, že Rádl si počíná při svém „rozboru“ Šaldova díla vskutku co nejsubjektivněji: kontury dokladů záměrně slepuje z vytrhaných a přeházených citátů, charakteristické rysy Šaldovy buď vůbec vymazává nebo tlumočí takovými floskulemi, že zrovna na Šaldu se hodí nejméně, a Šaldův dvojí pohled, pohled Šaldy-básníka a Šaldy-myslitele – směšuje i zaměňuje tak, že Šalda potom není vlastně ani kloudným básníkem ani kloudným myslitelem.“ MALÝ, Rudolf Ina. *S.F.X. Šaldou tehdy a nyní: dopisy, dílo, evokace*. Čáslav: Třiatřicet, 2021. s. 143.

²²³ MALÝ, Rudolf Ina. Recenze - *Úvahy vědecké a filosofické*. *Česká kultura*. Praha: František Řivnáč. Roč. 2 (1913-1914), č. 16-17 (01. 05), s. 258.

Rádla přesvědčením (utvrzeném v boji s ostatními názory). Pro Rádla jsou Kristovy zásady nadčasové a sám vyzývá ke Kristově studiu: „kdo chce mysletí opravdově o náboženství, ať už chce mluvit pro ně anebo jakkoli proti němu, musí studovat Ježíše. Studovat, pravím, neboť Ježíše nelze lehko pochopiti.“²²⁴ Pro Rádla, který zdůrazňuje především náboženskou praxi, nikoli mystický vztah člověka k božstvu²²⁵, má za to, že právě osobní víra v katolické církvi ustupuje do pozadí. „Z myšlenkových proudů pak, které snad byly obsaženy už v počátcích křesťanství se vyvinula theorie, z níž vyrostlo vlastní katolictví, jak je známe dnes v protívě k protestanství: že metafysický Bůh trůní vysoko na nebesích, a že člověk k němu přímo nemůže; že církev převzala prostředkování a že tato církev jest konec konců sama smyslem náboženského života: zbožným býti znamená tu nikoli obracet se s důvěrou k svému Bohu, nýbrž k církvi, věřit v církev a podrobovat se s dětskou oddaností církvi“ a pokračuje „Ne Bůh, nýbrž papež; ne Ježíš, nýbrž církev, ne Písmo, nýbrž kněz, ne důvěra v Boha, nýbrž poslušnost duchovenstva.“ Rádlova kritika katolické církve se týkala především její nedostatečné vnitřní přesvědčivosti, kterou nahradila systematická věrouka, dogmata, a kde osobní víra ustupuje do pozadí. Dále i však, katolická církev předkládá neměnný obraz zprostředkování, v jehož rámci je každá odchylka *vzpourou*. Proto byl upálen i Jan Hus. „Husitství bylo křesťanstvím, ale už nebylo katolictvím“²²⁶ píše Rádl. Hus (ovšem nejen Hus, ale i osobnosti jako Komenský a Chelčický) v Rádlově pojetí nepřinesl novou nauku, ale stavěl na osobním přesvědčení, na čisté pravdě a na čistém srdci.²²⁷ Tyto hodnoty, které Rádl ostatně nachází i v Kristově učení, vyplývající z hluboce osobního vztahu člověka k opravdovosti, jsou univerzální.

Krista Rádl shledával jako živoucího a léčícího, jako náboženského rádce a vůdce. Takových vůdců je třeba i v náboženství obecně. Dle Rádla náboženství není instinktem a samovolným uvědoměním si svých povinností k Bohu, člověk zbožnosti jen zřídka kdy dochází sám od sebe. Náboženství je u Rádla dílem jednotlivců – vůdčích osobností, kteří mají autoritu. Ti nehlásají to, co promlouvá skrze instinkt lidových mas, co je všem známé, ale sami promýšlejí důsledky, sami objevili své pravdy. Zde Rádl ukazuje, že křesťanství je

---

²²⁴ RÁDL, Emanuel. *Náboženství a politika*. Praha: 1921 s. 9

²²⁵ Srov. Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální. Praha - Královské Vinohrady: Jan Laichter, 26.10.1921, 29(1), s. 61.

²²⁶ Tamtéž, s. 21

²²⁷ Tamtéž.

v tomto ohledu individualistické. Týká se totiž osobní zodpovědnosti, viny, hříchu a spásy. Tento individualismus Rádl obhajuje jako *opravdový* demokratismus: „...já věřím v lidi, ne v lid a při tom rozeznávám, nakolik mohu každému jednotlivci z nich věřit.“²²⁸ Kristova ‚reforma‘ vzniká angažovaností, vystoupením a přijetím osobní odpovědnosti, a sama o sobě také není záležitostí jen náboženskou, ale ryze opravdovou a věru lidskou, totiž i v posledku společenskou.

Krise inteligence, která je akcentována u Rádla i Malého, vychází u obou z předpokladu, že má ‚inteligence státi v čele‘, jak Malý píše. Rádl dodává „naše inteligence zapomněla, že ona sama jest povolána vésti národ jako jej vedli naši buditelé: Palacký, Masaryk, naše učitelstvo, naši spisovatelé; dnes inteligence dala vedení do moci politiků.“²²⁹ Podle Ráda, a s tím by souhlasil ovšem i Malý, se moderní doba nepochopila, pro své „zaslepené zaujetí pro věci tohoto světa, že slova Ježíšova: co platno člověku, kdyby celý svět získal, na duši však zkázu utrpěl, nejsou jen pro kazatelny a modlitebny, ale že na nich, jediné na nich jest možno stavěti i umění, literaturu a vědu.“²³⁰

V našem kontextu je jedním z hlavních pojmů filozofie polozapomenutého filozofa a právníka Emila Svobody (1878-1948) *nový člověk*. Pro Svobodu, jehož v mnohém velmi progresivní díla si zde neklademe za možné obsáhnout, je člověk syntézou dvou složek – duše, těla. Svou noetiku zakládá opět na syntéze dvou složek, které vytvářejí jistou rovnováhu. První je analytická, dárkyně pochybnosti. Druhá „těžko pojmenovatelná“, jejíž „pravda nespočívá v logickém důkaze, nýbrž ve vnitřní přesvědčivosti“.²³¹ Zajímavé je, že zde se Svoboda přibližuje Malému. Svoboda zvažuje, že rozum, dán člověku, aby jej svobodně užíval, učí člověka se ptát a postupovat vpřed. Samotný rozum bez své druhé složky vede k ‚marnivému sebeklamu‘, teprve když k dílu přistoupí druhá složka syntézy, pozná konečný cíl života.²³² *Nový člověk*, píše Svoboda, „se objevil, objevuje se a bude se objevovati ve světě.“ Zde se ukazuje individualistický aktivismus Svobodův nejlépe.

---

²²⁸ Tamtéž, s. 105.

²²⁹ RÁDL, Emanuel. *Krise inteligence*. Praha: Československý kompas, 1928, s. 32.

²³⁰ Tamtéž, s. 38.

²³¹ SVOBODA, Emil. Stezka. Praha: Volná myšlenka čsl., 1924, s. 6.

²³² Tamtéž, s. 9.

Svobodova *nového člověka* lze pojímat jako jakýsi dovětek k Malého vlašnému *sendvičovi*. Malý volal po velkých osobnostech, které jsou v přímém kontrastu se sendvičovstvím. Rádl zase po vůdci, po autoritě. *Nový člověk* Svobodův takový jest. „Objevuje se jako vznešený jedinec, soustřeďuje hrstku nadšenců, zapaluje svaté ohně v zástupech. Tito velicí světloňosi jsou nadějí a štěstím lidstva. (...) Jsou architektky a dělníky, jsou budovateli – i když temná massa boří to, co vystavěli. Zůstávají po nich díla, kterých ani čas, ani zloba lidská nezdolají.“²³³ Svoboda svou filozofii zakládal na víře v dějinný vývoj směřujícím ‚vzhůru‘.²³⁴ V tomto spektru je třeba i nahlížet nového člověka, jehož pokládá za ‚revolucionáře‘ a jehož prostředkem je ‚láska‘²³⁵, jenž ‚uvede za vlády svobody myšlení a jeho projevu na scénu světa nový život, že provede nekrvavou revoluci na poli ducha. A hmotný život změní se samočinně, jakmile bude řízen novým duchem.“²³⁶ Svoboda, jenž měl zálibu v úvahách o světových náboženstvích, o nichž také psal například i do *České kultury*, svůj vztah k náboženství shrnuje následovně: „nemám odvahy tvrditi, že mythologie křesťanská se liší od ostatních mythologií tím, že není mythologií.“²³⁷ A opatrně pokračuje s tím, že má za to, že v budoucnu se bude na ‚dnešní‘ náboženství pohlížet jako na ‚období hrubého anthropomorphismu, v němž idea boha byla snížena k obrazu člověka.“²³⁸ Svobodův přístup ke křesťanství je ale komplikovanější než se takto může zdát.

Svým postojem ke katolické církvi byl Svoboda podoben Malému v jeho období ‚necírkevní‘ religiozity. Katolická církev podle něj vylučuje naději na pokrok. Svoboda měl také za to, že církev změnila povahu křesťanství a volal po ‚odplavení bahnitého nánosu

---

²³³ SVOBODA, Emil. *Utopie*. Praha: Vydavatelství Volné Myšlenky československé, 1922, s. 249-50

²³⁴ SVOBODA, Emil. *Stezka*. Praha: Volná myšlenka čsl., 1924, s. 6

²³⁵ Archetyp ‚nového člověka‘ se objevuje jak v Utopii, tak ve Stezce. To, že prostředkem nového člověka je láska je míněno v opozici vůči bolševické revoluci. Podle Svobody není možno, aby bylo budováno na násilí (z něž totiž ústí jen zlo). SVOBODA, Emil. *Utopie*. Praha: Vydavatelství Volné Myšlenky československé, 1922, s. 248.

²³⁶ SVOBODA, Emil. *Stezka*. Praha: Volná myšlenka čsl., 1924, s. 14. Pozn. Zaznívá zde to, co píše i Malý, hovoří-li o křesťanském socialismu v Akordech, ve kterých vhodné hospodářské poměry teprve vyplývají z ‚lepšího srdce a rozumu‘.

²³⁷ Tamtéž, s. 16.

²³⁸ Tamtéž.

středověku'.²³⁹ Odtud také heslo, které ve svých dílech opakuje: „božme hráze, které ducha svíraly, ale nastavme – nastavme nových!“²⁴⁰ Přínos samotného Krista byl v jeho učení ‚lásky‘ a spravedlivosti a milosrdenství. Svoboda zdůrazňuje univerzální hodnoty, které nachází v kristovském učení, ale kterých si také všímá i v základech jiných náboženství. Svobodovi běží o čistotu myšlení náboženského, které je svými hodnotami a realismem univerzalistické. „Křesťanství není církev, ani klérus, ani obřad. Je to život, založený na spravedlnosti, milosrdenství a lásce. Hledáte-li přes to církev, volte tu, která je tomuto ideálu nejbližší. Ale pamatujte, že jest možno milovati Krista a žítí dle jeho zásad bez církve...“²⁴¹ Zde je třeba uvést, že Svoboda psal ze stejné ‚nutnosti‘ jako Malý. Všiml si duchovní, politické, a především mravní krize. Tu se ‚pozdní‘²⁴² Malý uchyluje ke svému naplnění kvalitativní demokracie, k fašismu a katolictví. Svoboda budoucnost vidí v novém člověku, v nové době, která je charakteristická mravní obrodou, která je ‚novým člověkem‘ probuzena v každém jednotlivci. Svobodův realismus se ukazuje v možnosti objektivního poznání a *pochopení*. Citujme z povídky, která je součástí Stezky: „V této záři, na vrcholku, tváří v tvář nekonečné hlubině prostoru, rozpínají ruce k jedinému, nekonečnému objetí a volají: krásná je země, i člověk, i život.“²⁴³

Je třeba doplnit jeden příznačný rys, který se prolíná Svobodovými knihami, kterýmž jest tematizace vztahu muže a ženy – nejen ve smyslu právním, ale i v ohledu lásky.²⁴⁴ Svoboda byl odpůrcem Schopenhauerova ‚pohlavního pudu‘ jako projevu vůle k životu. U Schopenhauera je cílem každého zamilování zplození dalšího individua a v popředí vždy stojí fyzický požitek. Základem pohlavní lásky je u Schopenhauera instinkt, opět zaměřený na plození, a to jako projev ‚obecné vůle‘ v ‚individuální vůli‘.²⁴⁵ Svoboda dodává, že láska nemůže být ztotožňována s ‚temným, zdivočilým zvířectvím‘ a touha po ženě nemůže být

---

²³⁹ SVOBODA, Emil. *Utopie*. Praha: Vydavatelství Volné Myšlenky československé, 1922, s. 35.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž, s. 182.

²⁴² Označují období, ve kterém sepsal především *Kříž nad Evropou*, *Světlo v tmách*.

²⁴³ Tamtéž, s. 195.

²⁴⁴ Je třeba doplnit, že Rudolf Ina Malý vztah mezi ženou a mužem přímo netematizuje.

²⁴⁵ SCHOPENHAUER, Arthur. *Metafysika lásky a hudby*. Olomouc: Votobia, 1995, s. 18.

ztotožňována „s neurvalým hladem po jejím těle.“²⁴⁶ U Svobody jde o hlubší poměr člověka k člověku, který zakládá na vyrůstání nad přírodní zvířecí instinkt, který Svoboda označuje jako mravní základnu (zde má ale tento termín daleko širší význam než jen etický, je důsledkem Svobodova optimistického ontologického realismu). Svobodovi jde o rovnost mezi pohlavími, stavě přitom na tom, aby „jeden ve druhém viděl především člověka.“²⁴⁷

---

²⁴⁶ SVOBODA, Emil. *Utopie*. Praha: Vydavatelství Volné Myšlenky československé, 1922, s. 111.

²⁴⁷ SVOBODA, Emil. *Utopie*. Praha: Vydavatelství Volné Myšlenky československé, 1922, s. 122.

X. Závěr

Cílem práce bylo pojednat, jakým způsobem je u Rudolfa Iny Malého tematizován člověk. Ukázali jsme, že v centru pojetí člověka stojí rozumocit a rozumovůle. Rozumocit se u Malého projevuje chtěním vyššího, cestou ke splývání s duchem veškerenstva, která je současně nejhlubším záměrem lidské přirozenosti. Člověk je ovšem pro Malého Bohem stvořený a nadaný svobodnou vůlí. Ukázali jsme také, že samotný přístup Malého k problémům a otázkám, které rozvádí, vychází z politické, sociální, kulturní, a zvláště duchovní reality jeho doby. V takovémto spektru je si nutné všimnout naléhavosti, se kterou zejména své poslední knihy píše. Malý svou dobu vnímal jako dobu duchovní hodnotové vyprázdňenosti, krize *člověka* samého. Běžným typem takového člověka je vlašný *sendvič*. Sendvičovství je resignací na *boj o sebe*, přitakáním pohodlnosti a lhostejnosti vůči veškerým hodnotám, je sobectvím a užitkářstvím. Extrémním případem sendvičovství je *antikrist*, který se vymaňuje ze sendvičovské lhostejnosti vůči náboženským hodnotám a nahrazuje ji přímo odporem.

V práci jsme se také pokusili ukázat, že Malému v jeho knihách vždy (nehledě na tvůrčí období) šlo především o to navrátit člověka jemu samému. Člověk má podle Malého *dispozice* žít ve světle, které Kristus ukázal, ale má i svobodnou vůli, takže je jen na něm, jestli ve své cestě vytrvá. Právě ježíšovské učení, které ponejvíce obsáhl v *Posvěcení života*, je především světonázorem, novým poměrem člověka k životu vůbec. Jako takové osvětluje člověku cestu k ‚opravdové radosti‘.

Malý takto šířeji a abstraktněji pojaté ježíšovské křesťanství po návratu z Itálie nahrazuje přesněji a dogmaticky vymezeným katolicismem. V něm (společně s fašismem) spatřoval budoucnost. Správnou cestou mu byla kvalitativní demokracie, která byla nositelkou opravdových křesťanských ideálů (které ovšem vycházely z ježíšovského učení), a jejím fundamentem byl podle Malého mravní a duchovní řád. Kvalitativní demokracie, která boří mýtus rovnosti, která je vnitřně hodnotící, pro člověka znamenala možnost opravdového uplatnění se (ve smyslu opravdového osvědčení se jako *člověka*). Člověk zde není redukován jen na hodnotu, která je stanovena jeho prospěšností pro stát, jako tomu dle Malého je u hitlerismu i bolševismu.

Literatura

- AKVINSKÝ, Tomáš a BAHOUNEK, Jiří. *Summa proti pohanům*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993.
- BOJDA, Martin. *Principy přírody a milosti. Brockes a německá osvícenská fyzikotheologie*. Praha: Academia, 2022. ISBN 978-80-200-3230-0.
- Česká kultura*. Praha: František Řivnáč, 1912-1913. ISSN 1804-8986.
- HUGHES, Kevin L. *Constructing Antichrist. Paul, Biblical Commentary, and the Development of Doctrine in the Early Middle Ages*. Washington: The Catholic University of America Press, 2005. ISBN-10. 0813227119.
- KLOSTERMANN, Karel. *Kulturní naléhavost*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1920.
- Křesťanská revue*. Praha: YMCA, 1928 -. ISSN 0023-4613.
- KUNTE, Ladislav. *Vznik nového náboženství*. Praha: Minařík, 1920.
- LIFKA, Bohumír, Karel SVOLINSKÝ a František Xaver ŠALDA. *Na pamět F. X. Šaldy: sborník vzpomínání, lásky a vděčnosti : [sborník k prvnímu výročí jeho smrti]*. Praha: B. Lifka, 1938.
- MACHAR, Josef Svatopluk. *Prosa z roku 1906*. Praha: Grosman a Svoboda, 1907.
- MALEBRANCHE, Nicolas. *Hledání pravdy, v němž se pojednává o přirozenosti lidského ducha a o tom, jak ho máme užívat, abychom se vyhnuli omylu ve vědách*. Přeložil Martin VRABEC, přeložil Václav ZAJÍC. Praha: Togga, spol. s r.o. ve spolupráci s Univerzitou Karlovou, Fakultou humanitních studií, 2017. ISBN 978-80-7476-119-5.
- MALEBRANCHE, Nicolas. *Dialogues on Metaphysics and Religion*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- MALEBRANCHE, Nicolas. *Treatise on nature and grace*. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- MALÁ, Anna. *Bez počátku a konce III*. Vyšehrad: 1939.
- MALÝ, Rudolf Ina. *Akord motivů náboženských a sociálních*. V Praze: Melantrich, 1921.
- MALÝ, Rudolf Ina a Josef BARTOŠ, Vilém DVOŘÁK, F. X. ŠALDA, František GOTZ. *Kritika*. Praha: *Kritika*, roč. 1924 a 1925.
- MALÝ, Rudolf Ina. *Jasnýma očima: studie o různých věrách filosofických podle zásad rozumu a zbožnosti*. Praha: Srdce, 1920

- MALÝ, Rudolf Ina. *Marx a Řím ve světle živé skutečnosti*. Praha: Neubert, 1939.
- MALÝ, Rudolf Ina. *Posvěcení života: myšlenková revise i perspektiva*. V Praze: Kritika, 1924.
- MALÝ, Rudolf Ina. *S F.X. Šaldou tehdy a nyní: dopisy, dílo, evokace*. Čáslav: Třiatřicet, 2021. ISBN 978-80-907031-4-8.
- MALÝ, Rudolf Ina. *Sláva dne: glosy o novém realismu a demokracii*. Moravský Krumlov: Forum, 1925.
- MALÝ, Rudolf Ina. *Svět v Bohu: (N. Malebranche) : tendenční monografie*. V Praze: Fr. Borový, 1922
- MALÝ, Rudolf Ina. *Světlo v tmách: zápisky*. Praha: Vyšehrad, 1937.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Otázka sociální: základy marxismu filosofické a sociologické*. Svazek první. Praha: Čin, 1946
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Světová revoluce*. V Praze: Čin, 1930.
- Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 1861-1941. ISSN 1214-1240.
- Naše doba: revue pro vědu, umění a život sociální*. Praha - Královské Vinohrady: Jan Laichter, 1894-1949.
- Nové Čechy: pokroková revue politická, sociální a kulturní*. Praha: Jaroslav Werstadt, 1918-1937.
- PELIKÁN, Ferdinand. *Fikcionalism novověké filosofie zvláště u Humea a Kanta*. V Praze: Fr. Borový, 1928.
- PÍŠA, Antonín Matěj. *Soudy, boje a výzvy: z let 1920-1922: Výbor*. Praha: Čin, 1922.
- PUTNA, M. C., *Česká katolická literatura v kontextech, 1918–1945*, Torst, Praha 2010.
- RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie, II: Novověk*. Praha: Votobia, 1999.
- RÁDL, Emanuel. *Krise inteligence*. Praha: Československý kompas, 1928,
- RÁDL, Emanuel. *Náboženství a politika*. Praha: 1921
- Řád: Revue pro kulturu a život*. Praha: Rudolf Voříšek, 1932-1944. ISSN 1805-3203.
- SCHOPENHAUER, Arthur. *Metafysika lásky a hudby*. Přeložil Vítězslav TICHÝ. Olomouc: Votobia, 1995. Malá díla. ISBN 80-85885-38-7.

- SVOBODA, Emil. *Stezka*. Praha: Volná myšlenka čsl., 1924
- SVOBODA, Emil. *Utopie*. Praha: Vydavatelství Volné Myšlenky československé, 1922.
- ŠALDA, František Xaver. *Kritické projevy*. Praha: Melantrich, 1953.
- ŠALDA, František Xaver. *Šaldův zápisník*. Praha: Otto Girgal, 1935-1936, roč. 8, č. 1.
- ŠALDA, František Xaver a LANTOVÁ, Ludmila. *O umění*. Praha: Československý spisovatel, 1955
- TAK. Ročník II. Praha: Vyšehrad, 193
- Tribuna*. 1919-1924. ISSN 1805-7179. 4
- Var: pokrokový list pro veřejné otázky*. Praha: Občanská knihtiskárna, 1922-1930.
- Venkov: orgán České strany agrární*. Praha: Tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 1906-1945. ISSN 1805-0905.